

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Timon Ramaker, Utrecht

Pijnlijke eerlijkheid

Spiritualiteit is in. Ook in de popmuziek. Vele bands prediken verlossing of sieren zich op een wat meer vrijblijvende manier met spirituele retoriek. Waarden als eerlijkheid, zorg en kwetsbaarheid zijn belangrijke thema's geworden. Critici zijn sceptisch of wenden zich walgend af. Over de onlangs verschenen plaat van Johnny Cash zijn echter zelfs deze 'ongelovigen' het hartstochtelijk eens. *American Recordings* van Johnny Cash is in z'n volstrekte eenvoud een album dat respect afdwingt. Een verademing temidden van de sentimentele spiritualiteit.

De Europese steden hangen de laatste weken vol met grote witte billboards, waarop een naakte, zwarte man in ongeveer een kruisvorm te zien is. Zijn kaalgeschoren hoofd is het centrum waar beide armen en onderlijf in geometrische verhoudingen omgeënceneerd zijn. *Seal* staat er boven deze opvallende foto. De billboard maakt deel uit van een grote advertentiecampagne om de tweede plaat van Seal te promoten. Het is een opvallend statement, want was Seal niet die vrolijke, populaire, soulzanger met idealistische boodschap, die een paar jaar terug verschillende hits scoorde? De Seal van nu is anders. Hij zingt over dood, verlies en teleurstelling. De grote verhalen zijn tijds zijn zoektocht naar eerlijkheid verdwenen. „Ik heb geprobeerd krachten aan kwetsbaarheid te ontfangen. De hoofdpersoon hoeft zich nu niet meer te verbergen: z'n haar is weg, geen mooie kleren, geen woeste uitdrukking meer op z'n gezicht, maar eigenlijk is hij veel sterker”, zegt hij in gesprek met het muziektijdschrift *Oor* (2 juli 1994).

The Man in Black

Waarden als eerlijkheid, zorg en

kwetsbaarheid zijn in. Veel hiervan is mij sympathiek. Te vaak kruipen we immers weg in ons schild of slaan er juist op los. De hernieuwde aandacht voor kwetsbaarheid is dan ook een sterk protest tegen onze prestatie-maatschappij.

Bij iemand als Seal blijkt dat dit niet slechts een idealistische modegril hoeft te zijn. Hij heeft zichzelf op het spel gezet. Het is hem menens. Toch zit er iets me niet lekker. Is het te glad, te geposeerd, te sentimenteel? Of is het de enorme commercie eromheen die mij afstoot?

Of komt het doordat deze spiritualiteit niet op iets buiten zichzelf gericht is en daardoor zelf de gehele inzet bepaalt? Sinds een paar weken hoor je – vooral op VPRO-radio – regelmatig nieuw werk van Johnny Cash. Een opvallend groot deel daarvan zijn gospels.

Zijn de critici veelal nogal snerend naar spirituele bands als Seal en Arrested Development, over de 62-jarige Cash hoor je geen onvertogen woord. *The Man in Black* spreekt. Met gezag. En zonder zijg, spiritueel taalgebruik. De foto op de voorkant van zijn nieuwe CD laat hem zien als een soort moderne Johannes de Doper.

Zijn verweerde gezicht getuigt van beroerde tijden. Als hij aanstaande zondagmorgen een keurige Nederlandse kerkdienst zou bezoeken, zou menigeen hem in gedachten naar Hans Visser doorsturen. En zoals altijd draagt hij zwarte kleren – als een rouwdragende.

Eenvoud

Vorig jaar nodigde megaformatie U2 de wat vergeten Cash uit om met hen een nummer op te nemen voor hun laatste CD. *The Wanderer* heette het resultaat. Enkele stemmen voorspel- den dat dit de comeback van de verlo-

pen country-held zou worden. Rick Rubin zou volgens geruchten de nieuwe plaat van Cash gaan produceren. Een opmerkelijke keuze, omdat deze populaire producer zich vooral met 'noisy' gitaarrock bezig houdt. Het resultaat van deze samenwerking is daarom des te verrassender. Eenvoudiger dan *American Recordings* is moeilijk voorstelbaar. Cash bespeelt zijn akoestische gitaar op de meest simpele wijze en zingt met een stem, waarbij decennia popgeschiedenis van schaamte ineenkrimpen. Op het album staan dertien liedjes. De meeste komen van de hand van hem zelf, maar hij zingt ook een aantal mooie covers van Nick Lowe, Kris Kristofferson (de prachtige gospel *Why Me Lord*), Leonard Cohen en een nieuwe song van drinkebroeder Tom Waits. Hij zingt over de duisternis in en buiten hem, maar tegelijkertijd over het perspectief dat Christus gegeven heeft. Hij zingt over het ongelooflijke dat God hem uit de goot trekt, spreekt zijn vertrouwen in Hem uit en wijst temidden van het kwaad naar het kruis. Juist mét zijn kapotte leven. Oprecht, zonder zich mooier voor te doen. „Van een pijnlijk soort eerlijkheid”, duidt hij in een gesprek met de Volkskrant (24 juni 1994) zijn huidige muziek aan. Deze plaat doet mij veel. Zijn stem dringt door en doet mij het Wonder verwonderen. Ik weet niet wat Cash allemaal achter de kiezen heeft, ik hoef het ook niet te weten, want dat is iets tussen God en hem, maar *American Recordings* (het hele album en niet alleen de gospels!) is hoogst persoonlijk, nuchter en eenvoudig en dat is nu juist wat ik in zoveel pop-spiritualiteit mis. Als spiritualiteit niet op de levende God gericht is, wordt het al snel een narcistisch en daarmee sentimenteel gebaat.

in dit nummer

255 K.B. Holwerda, **Krisis om het gouden kalf (2)**

258 H. Algra, **Bouwen aan de toekomst**

262 Jeanet Westerkamp-Stegeman, **Flip**

256 H. de Jong, **Over CDA, RPF en GPV, een christelijke discussie**

260 P.J. van Kampen, **Als vervolging komt (2)**

38e jaargang - nr. 14 - 15 juli 1994

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1994

- 10 sept. Landelijke Vergadering Apeldoorn (hoofdonderwerp: Kontakt en samenspreking met andere kerken)
- 22 sept. Vrouwenkontaktdag te Bennekom
- 8 okt. Landelijke Vergadering Apeldoorn
- 29 okt. Landelijke Vergadering Apeldoorn
- 5 nov. Diaconale Conferentie
- 19 nov. Zendingsnajaarsvergadering Leerdam met samenwerkende kerken
- 19 nov. Landelijke Vergadering Apeldoorn
- 10 dec. Landelijke Vergadering Apeldoorn

In de komende nummers (o.a.):

M.R. v.d. Berg, Vragen van toen – vragen van nu
M.R. v.d. Berg, Vergeving der zonden: hart van het evangelie
J. Bouma, Het Woord werkt door
D. Holwerda, Twee vergelijkbare exegetische problemen
L.F. Venderbos, Hebben de kerken invloed op het Ned. Ger. Seminarie?
G.J. van der Vliet, Lichaam, ziel en geest
C.N. v.d. Ziel, Deze opdracht

Rectificatie

In mijn verslag van de promotie van dr Janse stonden twee hinderlijke fouten. In de inleiding staat dat dr Janse de eerste nederlands gereformeerde promovendus is. Dit moet zijn de eerste nederlands gereformeerde promovendus in Apeldoorn. Dr Wielenga (Universiteit van Zuid-Afrika) en dr van der Dussen (VU Amsterdam) waren hem al voorgedaan. Aan het einde van het verslag staat: „De trouwdag van de promotor...”, dit moet natuurlijk zijn: „De trouwdag van de promovendus...”.

J. Bouma

K.B. Holwerda, Edé

Krisis om het gouden kalf

(over Exodus 32 t/m 34)

2 Verbond aan scherven

In de oprichting van het gouden kalf bleek ons Israëls wil om Jahwe naar eigen hand te zetten het kernpunt. Gods aankondiging, dat Hij het volk nu wil verdelen is zó ernstig en acuut, dat Mozes ogenblikkelijk voor de HERE neervalt in zijn eerste pleidooi. In Dt. 9 (zie m.n. vss. 8, 19v) herinnert hij de volgende generatie van het volk er nog aan, hoe bang hij geweest is voor Gods toorn en voor hun acute verdelging. En hoe opgelucht toen Jahwe naar hem luisterde! Hét kritieke punt blijkt ook daar dat ze het niet aandurften met Jahwe zoals die hun nabij was. (Zie ook wat Mozes in dat verband nog meer noemt Dt. 9:22-24.) De kwestie van het vertrouwen op God, het centrale van geloven in Hem en zijn daden is niet pas de spil waar alles om draait in het NT. Dat blijkt het al in de gebeurtenissen van het OT zelf.

Stukgesmeten

Ragfijn is de tekening van vss. 15-16-19. Aan het lot van deze tabletten van de verbondsakte wordt ons aanschouwelijk ingeprent wat er met het verbond zelf is gebeurd.

Daartussendoor speelt Jozua's gissen naar de aard van het rumoer dat Mozes en hij bij de afdaling horen. Geeft dat het ongehoorde en onwaarschijnlijke van de zonde met het kalf aan? Kon Mozes het nog nauwelijks geloven, en licht hij Jozua daarom niet in over wat zij tegemoet gaan? En over wat zich daarover op de bergtop tussen Jahwe en hem al heeft afgespeeld?

Maar dan, als hij het kalf en het feest ziet, knapt er iets in Mozes. Hij smijt de kostbare akten van Gods verbond tegen de voet van de berg in gruzelementen. Men vraagt wel: mocht hij dat zomaar? Nota bene stukken door God zelf geschreven! M.i. was Mozes zich de onschatbare waarde van de tabletten in zijn handen beter bewust dan wij, niet slechter! Hij deed het ook bepaald niet 'zomaar'. Zijn daad zegt indringender dan wat ook, wat Israëls zonde met Gods koningsverdrag gedaan heeft: het ligt aan scherven.

Maar in dezelfde heilige toorn, waarin hij hun breken van Gods verbond demonstreert, gaat hij nu in enen door dat gouden kalf te lijf. Geen voorzichtigheid à la Aäron, geen zorg dat de mensen hem zullen lynchen nu hij ze hun dierbaar godenbeeld ontnemt, – neen, rigoreus verpulvert hij het kalf en laat Israël het stof van het voorwerp van zijn aanbidding opdrinken. Een gang van zaken die in heel het oude nabije Oosten staat voor de uitroeiing van een god en zijn dienst met wortel en tak.

Blijkbaar is het volk te verbouwereerd geweest door Mozes' plotselinge terugkeer en toornuitbarsting om zich te verzetten. Wij vinden Mozes' optreden vaak erg drastisch. Dan moeten we

wel bedenken dat de man Gods te maken had met een volk dat zonder het te weten zijn bestaansrecht aan het verspelen was. Deze mensen leefden tussen Egypte en Mesopotamië. Daar waren de harten en geesten gedrenkt in de magie van de afgodendienst. Hoe moest Mozes die betovering anders doorbreken dan zoals hij deed? Met in één klap de waarheid van de levende God én van dat ellendige kalf?

Aärons verweer

wordt gekenmerkt door schuldafschuiven (vgl. Gen. 3:12) en een cynische houding tegenover Israël. Mozes stelt hem voor zijn verantwoordelijkheid: hij heeft een grote zonde (NV onjuist: een zware schuld) over Israël gebracht, die het bijna fataal geworden is. En hemzelf ook, Dt. 9:20. Aäron vergoelijkt zijn toegeven aan Israël door te beweren dat Mózes toch óók wel weet dat het volk tot het kwade geneigd is (of: dat het met dat volk niets gedaan is). Zo probeert hij zijn broer mee te slepen in zijn eigen lafhartig optreden. Iemand noemt zijn armetierig excuus „leugen, vermengd met een beetje waarheid”.

Losgeslagen

Onze tijd heeft ervaring met een sexueel-je-uitleven waarvan acceptatie geëist wordt in naam van het 'heilige' ego, het jezelf-zijn: ik kus wat ik lekker vind. Israël leefde in een tijd en cultuur die seksuele ongebondenheid koppelde aan godsdienstige verheerlijking van de vruchtbaarheid. Wij kunnen ons die erotische religiositeit nauwelijks meer voorstellen, – hoewel: alle dweperij heeft erotische componenten.

Hoe dan ook, als Mozes het kalf verguizeld heeft, hebben nog lang niet alle Israëlieten genoeg van het feest. Aärons falen heeft vérstrekkende gevolgen! Hoe krijgt Mozes het op hol geslagen volk weer in de teugel? Hij ziet zich genoopt tot harde shocktherapie. Staand in de poort van het kamp schreeuwt hij wie er hier voor Jahwe is. De Leviëten maken die keus. En krijgen de vreselijke taak: als scherp-rechters hun feestende broeders neer te slaan. Mozes moet ze daarvoor wel een hart onder de riem steken: hun vreselijke werk is tóch gewijd-zijn aan de HERE. Ondanks de schijn van het tegendeel écht om zegen te brengen, – denk nog even aan Gods dreiging! Het valt niet mee om wijding aan de HERE te ontvangen via oordeelsdienst! Maar Israëls priesters is het wel zo vergaan. De achtergrond van priesterroeping en – later – altaarkeuze¹ spreekt boekdelen over het genadekarakter van Israëls verering van Jahwe!

Mozes en Paulus

Zowel van de middelaar van het oude verbond als van de grote apostel van het nieuwe wordt vermeld dat ze hun ziel en zaligheid hadden willen geven tot verzoening en redding van Israël. Vgl. Ex. 32:31-33 met Rom. 9:3. Van Mozes wijst de HERE dat verzoek af, en Paulus later is behéerst door het feit dat Jezus Christus de enige verzoening voor Zijn volk is. Toch, – wat wijzen deze beide 'groten' boven zichzelf uit naar hun en onze enige Losser! Mozes' tweede pleidooi voor het volk wordt intussen wel aanvaard. Neen, God accepteert Mozes' leven niet als zoenoffer voor Israëls zonde; verzoend, weggedaan is het kwaad niet. Maar de dag van 'afrekening' van de zonde wordt wel uitgesteld².

Toekomst

Zo komt er voor Israël toch weer een toekomst. Maar wat voor toekomst? Jahwe noemt hier voor het eerst een engel die Hij voor hen uit wil sturen. Hij doet denken aan 23:20-23, maar er is gróót verschil. In 23:21 is sprake van een engel in wie Jahwe's naam is. We moeten wel denken aan 'de Engel van Jahwe' in wie God persoonlijk aanwezig is, en die dan ook wel kortweg met Jahwe wordt aangesproken. Hier in 32:34 (en verder naar 33:4) gaat het over een engel, die optreedt omdat Jahwe persoonlijk juist *niet* in hun midden kan zijn! De band tussen God en volk kán niet nauw zijn, wegens de blokkade door de zonde. De toegezegde geleide-engel is bij gebrek aan Beter!

Vs. 35 vat wel Gods oordeel tot nu toe samen. De terechtstelling van vss. 27v èn het feit dat er nu hoogstens een engel met hen mee kan gaan, zijn echte straffen.

Het tweede deel van Ex. 32 bepaalt ons sterk bij de onmogelijke situatie, waarin we onszelf brengen, door ons niet aan God toe te vertrouwen. En bij wat we Hem daarmee aandoen. Zijn verlossingswerk daarmee aandoen. Het enige lichtpunt is dat Jahwe uit zulke onmogelijke toestanden NOG een weg weet te banen. En dat Hij dat dan nog wil!

Het licht dat Christus Jezus is, werpt zijn stralen vér vooruit!

Noten

1 Het altaar waaraan de priesters later dienst doen bij de tempel heeft opvallend genoeg óók zijn 'inwijding' beleefd bij het dempen van een gericht, zie 2 Sam. 24, 1 Kron. 21:18-22:1 en 2 Kron. 3:1.

2 Dit lijkt me een voorbeeld van Paulus' stelling, dat God „de zonden, die tevoren onder de verdraagzaamheid Gods gepleegd waren, had laten worden”, Rom. 3:26. Dat zegt dan wel iets over rechtvaardiging door geloof, ook voor Israël!

Over CDA, RPF en GPV (3)

(antwoord aan de heren Schutte en Rietkerk)

Theokratie

Ik zou het nog hebben over het lidmaatschap van niet-christenen bij een christelijke partij en over het problematische van een artikel 36 politiek. Daarvoor moet ik terecht bij het ingezonden van de heer Rietkerk. Maar een belangrijk deel van zijn artikel gaat toch over iets anders. De heer Rietkerk neemt het mij kwalijk dat ik destijds mijn kerkelijke broeders en zusters van de RPF in de kou heb laten staan door als nederlands gereformeerde op het GPV te stemmen. En nu dat over (?) is, loop ik de RPF weer voorbij door voor het CDA te kiezen. Waarom? Ja, waarom stem je op de ene partij wel en op de andere niet? De RPF heeft mij nooit zo aangesproken. Zij is in mijn ogen de opvolgster van de CHU en die had meer theokratie in haar pakket dan de AR, waarvan het GPV een nazaad is. Dat zit dus bij mij inderdaad hoofdzakelijk vast op de theokratische gedachte. Rietkerk verwijst mij, om mijn onkunde ten aanzien van het RPF-standpunt over de theokratie weg te nemen, naar publikaties binnen de RPF waarin over dat onderwerp geschreven wordt. Het boek van M. Rouvoet bijvoorbeeld, getiteld 'Reformatoische Staatsvisie', dat een apart hoofdstuk over artikel 36 van de NGB heeft. De Marnix van St. Aldegonde Stichting stuurde het mij zelfs toe (Dank U wel!). Nu, ik heb dat boek op Rietkerks en anderer aanraden gelezen, maar het was precies wat ik verwachtte: een toespelen van de bal naar de SGP die helemaal in de windselen van de theokratische gedachte verstrikt zit. Daar valt inderdaad een gemakkelijke overwinning op te behalen, maar daarmee is het probleem van de theokratie in een plurale samenleving nog niet echt aangepakt. En dat verwacht ik ook niet van de RPF. Die is aan een jaarlijk kritische doordenking van het theokratische gedachtengoed niet toe.

Een politieke voorkeur

Maar laat ik eerst nog wat zeggen over wat Rietkerk mij toch wel zeer kwalijk neemt, dat ik in het verleden doof en blind ben gebleken voor het onrecht dat van vrijgemaakte zijde mijn kerkelijke broeders en zusters ook in het politieke is aangedaan. Nu, ik wil best nog wel eens hardop zeggen dat ik die behandeling van de gekken vind. Alleen, in de politiek gaat bij mij het landsbelang toch boven het kerkelijk belang. Daar is het ook politiek voor. 'De kunst om de polis (stad of staat) te besturen', dat is de betekenis van het woord politiek. Ik heb altijd gevonden dat het GPV, ondanks die vermenging van kerk en politiek die ik verfoei, er in het politieke gezonde opvattingen op nahield. Ik trof daarin een grote bereidheid tot meedenken

aan met een overheid die in een postchristelijke tijd moet regeren. Nu geef ik toe dat wat dit betreft de RPF de laatste tijd ook wel met een forse inhaalmanoeuvre bezig is, maar ik ben er nog niet zeker van of dat nu wel helemaal van binnenuit komt. Er zit een behoorlijke inbreng van evangelische zijde in de RPF. En de evangelischen (bij alles wat ze verder aan positiefs wel hebben) hebben te weinig politieke traditie om een principiële doordenking van een vraagstuk te onderscheiden van een voorbijgaande modegevoeligheid. Ik denk daarbij met name aan het milieuprobleem. Dat is voor mij dus nog wat afwachten, hoe het met al die vooruitstrevend geformuleerde issues binnen de RPF zal aflopen.

Kerkgekte

Maar dat kerkelijke zeer dat aan de oprichting van de RPF ten grondslag ligt en waar ik me bij mijn stemmen op het GPV niets van aan lijkt te trekken, laat mij daarover toch nog iets meer te berde brengen. Mijn kerkelijke broeder Rietkerk heeft daar in het verleden kennelijk onder geleden, zoals uit zijn artikel blijkt. En hij is de enige niet. Het werkt alles ook nog tot in het heden toe door. Kan mij dat echt zo weinig schelen? Als ik die indruk gewekt heb, spijt me dat oprecht. Maar het ligt geloof ik anders. Ik wil om dit duidelijk te maken iets vertellen van wat ik destijds zelf heb meegemaakt in mijn eerste gemeente in Drenthe. Sommige broeders kwamen daar op zekere dag met het plan een eigen vrijgemaakte school op te richten. Wat of ik daarvan vond. Ik vroeg hoe het christelijk onderwijs op de bestaande school in het dorp was. Goed, heel goed, ook uit christelijk standpunt, gaven ze toe. 'Wat is dan het probleem?', vroeg ik. Wel, het synodale schoolbestuur bleek de vrijgemaakten die duidelijk in de minderheid waren, konsekwent buiten het bestuur te houden. Solliciterende vrijgemaakte leerkrachten hadden daardoor, om maar iets te noemen, geen schijn van kans. Pure machtsweldus. Ik kon me de woede daarover goed voorstellen. Toch adviseerde ik dit maar te verdragen, omdat er op het onderwijs zelf niets aan te merken viel. 'Broeders, die kerkgekte gaat wel weer over, probeer dus het kerkelijk konflikt buiten de schoolzaken te houden. Je krijgt er later spijt van als je dat niet doet. En een voordeel is dat je nu tijd over houdt voor andere nuttige zaken.' Dat was niet erg vrijgemaakt opgemerkt, want de filosofie was toen juist om dat kerkelijk konflikt in alle andere verbanden van het sociale leven door te berekenen. Via de heilloze on-leer van het 'ethisch konflikt'. Mijn advies werd niet opgevolgd, de kinderen werden in Hoozevee op

school gedaan (een vrijgemaakte school ter plaatse behoorde niet tot de mogelijkheden), alwaar zij – dat moet gezegd – uitstekend en goed christelijk onderwijs ontvingen. Vandaag de dag is de school op de plaats zelf niet herkenbaar christelijk meer. Die ouders-initiatiefnemers van toen hebben dus gelijk gekregen? Dat kun je zeggen, maar het is wel het gelijk van de scheiding, waarover ik, zo in de buurt van '50 jaar Vrijmaking', steeds meer mijn vragen krijg. Kerkplitsing maakt net als kernplitsing ontegenzeggelijk energie vrij, maar is het wel de goede energie? De kerkgeschiedenis laat sedert 1517 zien dat scheiden een kettingreactie heeft losgemaakt die heel moeilijk te stoppen is.

Een werkgroep binnen het CDA?

Ben ik duidelijk met mijn verhaaltje? De broeders en zusters die door het vrijgemaakte gedram buiten het GPV kwamen te staan, hadden mi beter gedaan om net als ik te doen of ze gek waren en die partij te blijven stemmen en steunen, ook zonder dat ze er lid van konden worden. 'Die kerkgekte gaat wel weer over' – hetgeen inmiddels ook gebeurd is. Nu zitten we met twee partijen die te weinig verschillen hebben om met hun gescheidenheid te overtuigen. Maar, zegt u, nu kunt u lid worden van het GPV en nu gaat u weg. Goed, misschien niet voor goed, maar toch. Inderdaad, dat lijkt vreemd. Laat ik me ook daarover nog eens verklaren. Ik vraag me werkelijk wel eens af of we er niet beter aan deden om met z'n allen, het GPV en de RPF, naar het CDA te gaan, om binnen het kader van die partij een werkgroep te vormen, zoals destijds ook de doorbraak-christenen in de PvdA hebben gedaan. Een voordeel daarvan zou zijn dat je meer tot een echt gesprek over bepaalde moeilijke dingen kunt komen. In een kleine partij die met hangen en wurgen slechts tot een paar zetels komt, is dat veel moeilijker. Je geeft dan, ook al is dat na de verkiezingen en dus duidelijk (en expres!) zonder het najagen van een elektoraal effect, over bepaalde dingen en voorkeuren je mening en meteen ben je een spelbreker die zijn medegelovigen die zich voor de verkiezingen uitgesloofd hebben, in de rug aanvalt, zoals mij briefelijk verweten is. Begrijpelijk, zo'n verwijt, want elke stem telt om zo te zeggen dubbel. Maar dit wordt mij toch te gevoelig en te kneuterig. Eenheid uit vrees is niet te vertrouwen, zei de wijsgeer Spinoza al. Daarom zou ik de voorkeur geven aan een wat groter verband dat die overgevoeligheid zo niet kent. Echter, het voorbeeld van die PvdA-werkgroep lijkt niet zo gelukkig gekozen, omdat ze niet meer bestaat. Dat is tekenend genoeg, van een heuse inbreng was ook weinig te mer-

ken. Maar het opbrengen van dit punt illustreert wel mijn positie, dat ik ergens tussen het GPV en het CDA inzit en de ene kan stemmen zonder het andere te verwerpen, en omgekeerd. Bedrijf ik daardoor de politiek als spel?, zoals mijnheer Rietkerk mij verwijt? Daar vind ik mijn eigen argumenten te serieus voor. Wel ben ik blij dat mijn verhalen blijkbaar wat luchtig overkomen. Behalve voor irritatie (die ik natuurlijk niet bedoel) kan dat ook voor ontspanning zorgen. En wat de RPF betreft: Och, wie weet komt het toch nog eens zover dat het GPV en de RPF samen één partij gaan vormen. Dat zou al vast enige gewenste verruiming geven en een goede vereenvoudiging zijn. En dat ze dan samen ook met het CDA op z'n minst een goede verhouding gaan opbouwen, is bij al die vallende sterren aan het politieke firmament van vandaag mijn oprechte wens. Want in de antireligieuze kaalslag van vandaag hebben we elkaar als christenen meer dan nodig.

Christelijke partij als bezinningskader

En hier kom ik dan op het lid zijn van niet-christenen bij een christelijke partij terecht. Ik wil daar niet teveel over zeggen, want het gaat om uitzonderingen; men staat echt niet te dringen van bijvoorbeeld moslimzijde. Eerst weer even een omwegje. Ik heb eerder gezegd dat wanneer christenen vandaag tot regeren geroepen worden, zij in een plurale samenleving weliswaar tot taak hebben het religieuze aspekt van het leven te bevorderen (in een volgestrekte godsdienstige geheelonthouding van de overheid zie ik niets), maar dan op zo'n manier dat ook een anders-dan-christelijk religieus mens zich daarin vinden kan. Dat er dus, bijvoorbeeld op hoogte- of dieptepunten van het volksleven, officieel naar God verwezen wordt. Om Hem te danken of aan te roepen. Ik denk aan een akuit gevaar van oorlogsdreiging of aan de situatie van een toeslaande ramp. Het is toch eigenlijk niet begrijpelijk te maken dat een overheid alsdan over God helemaal zou zwijgen. Zij zou toch ook religieus iets moeten doen. Maar dan wel op de wijze waarop volgens het boekje Jona de gezagvoerder van het schip dat tegenover zijn schepelingen deed: 'Laat ieder tot zijn God roepen', riep hij ze toe, het in het midden latend over welke God hij het had (Jona 1:7, gekombineerd met vers 5). (Dat is eigenlijk een heel aardig voorbeeld van wat ik bedoel.) Maar zulke christen-regeerders hebben dan natuurlijk voor hun godsdienstige regeringsoptreden wel een kader van bezinning nodig waarin zij samen met hun christelijke achterban nadenken over wat zij bezig zijn daar in het To-

rentje te doen. Hier blijkt dan het nut van een christelijke partij waarin zulke vraagpunten ter sprake behoren te komen: Hoe dat aanroepen van God er in zo'n politieke noodsituatie voor christenen uit zal zien – met de denkresultaten daarvan zullen de kerken en de kerkelijke voorgangers geholpen kunnen worden! – en hoe dat christelijke tegen het algemeen religieuze zal moeten worden afgegrensd, zodat de dingen die uit elkaar gehouden moeten worden ook werkelijk uit elkaar gehouden worden. Vanzelfsprekend liggen er voor een christelijke partij veel meer taken gereed (hier noem ik opzettelijk het zoeken van recht en gerechtigheid in de samenleving niet, want hoe christelijk dat ook is, specifiek christelijk is het niet), maar hier zitten wij bij een kernwerkzaamheid: zich bezinnen hoe in een plurale samenleving God die wij alleen in Christus willen kennen, ook op een voor niet-christenen overtuigende wijze ter sprake kan worden gebracht. Wel, het ligt niet voor de hand dat bij die onderlinge bezinning van christenen ook niet-christenen tegenwoordig zijn. Vandaar dat ik schreef dat ik moeite had met het lidmaatschap van het CDA van niet-christenen. Is het verboden? Nou, nee, maar wat moet zo'n man of vrouw daarbij? Maar als een enkeling daar toch iets in ziet, ach, laat hem. Het is zijn probleem, meer dan dat van die partij. Hij zou zelfs nog wel een signaalfunctie kunnen hebben om eraan te herinneren dat het ook om hem gaat. Heel anders wordt het natuurlijk wanneer die christelijke partij zelf een getrouwe afspiegeling probeert te zijn van het algemeen religieuze dat bij het regeren wordt nagestreefd. Dan wordt die partij zelf pluraal en verspeelt ze daarmee mi haar bestaansrecht. Al moet ik toegeven dat ook die algemeen religieuze politiekvoering weer een eigen bezinningskader vergt. Is dat soms iets voor een studiegroep, waarin vertegenwoordigers van verschillende religies en religieus-politieke groeperingen zitting nemen? Hoe dat ook zij, christelijke partijvorming heeft in mijn optiek zeker zin en het bewaren van de christelijke identiteit daarvan is een must. Juist de inhoudelijke christelijke identiteitsbewaking zal er dan voor zorgen dat er geen toestroom van andersgelovigen zal komen.

Een niet-politieke nevenbedoeling

Deze voorstelling van zaken van mij valt nu echter voor geen centimeter te rijmen met de theokratische politiek van artikel 36. Denk erom, ik blameer dat artikel van de belijdenis niet. In de tijd waarin het werd opgesteld kon gesproken worden zoals daarin gedaan is. De overheid was toen zelf

immers een soort kerkeraad, zeker vergeleken met nu, en het christelijke dat ze voorstond en bevorderde werd door de onderdanen beleden. Niet door alle onderdanen, dat is waar, maar toch door een meerderheid. Het probleem dat wat een christelijke overheid als een soort kerkeraad eigenlijk moest willen (het rijk van de antichrist te gronde te werpen, bijvoorbeeld), in de bevolking geen weerklank vond, deed zich toen niet voor. Artikel 36 past daarom niet meer in onze tijd. Hier aangekomen moet ik enige ondeugendheid van mijzelf belijden. Zoals de lezer weet, verzet ik me nogal eens tegen een te straffe binding aan de belijdenis. Ook de heer Rietkerk zinspeelt daarop als hij mij via een persverslag op de Landelijke Vergadering laat spreken over een strop van konfessionalisme om mijn nek. Ik ontken niet dat ik het daarover gehad heb, maar wat in geen enkel persverslag gestaan heeft (ik heb toch behoefte dat even naar voren te brengen) is dat ik duidelijker dan iedereen gepleit heb voor een hartelijke, geestelijke band aan de belijdenis en voor het recht van de kerken om iedere predikant daarop te bevragen ('Natuurlijk mag dat, wat zullen we nou krijgen?'). Maar misschien kwam het niet ieder uit dat ik het daarvoor opnam. Men heeft nu eenmaal een bepaald beeld van mij dat men voor geen prijs kwijt wil. Het zij zo. Ik voor mij, ik wil helemaal niet van het geloof van de belijdenis af, maar het is teveel dat mensen daar vandaag kerkjuridisch, dus via een straf stipulerend ondertekeningsformulier, aan gebonden zouden worden. Dat leidt tot kleingeestrij. Laat het dus, adviseer ik, bij een eenvoudige ondertekening blijven. En in dat artikel 36 meen ik nu een goed handvat te hebben om mijn pleidooi voor wat meer vrijheid kracht bij te zetten. Aan dit artikel zie je namelijk heel duidelijk dat de belijdenis van een andere tijd is dan de onze. En dat een juridische binding daaraan ethisch ontoelaatbaar is. Het is derhalve niet helemaal belangeloos dat ik met artikel 36 naar voren kom. Ik kan er het konfessionalisme mee aan de kaak stellen. Dat is een niet-politieke nevenbedoeling van mijn schrijven. Maar kom, het is voor vandaag met al die warmte (4 juli) wel weer genoeg. Ik ben met het beantwoorden van de heer Rietkerk intussen nog niet helemaal klaar.

H. Algra, den Helder

Bouwen aan de toekomst

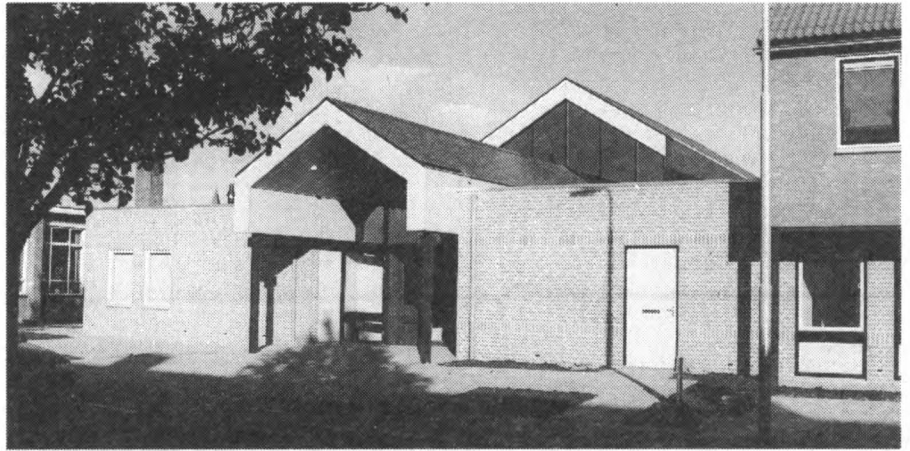
opening van een nieuw kerkgebouw in Sliedrecht

De eerste warme dag van 1994. Als we op het landelijk gelegen station van Sliedrecht uit de trein stappen komen er net twee overvalwagens met sirene aangereden. Voor ons loopt het goed af. Een man wordt in de boeien geslagen, maar wij krijgen een comfortabeler lift van een vriendelijk gemeentelid van de kerk in Sliedrecht. Geeft deze tegenstelling iets aan van der veranderingen die Sliedrecht heeft ondergaan? Het was een landelijk gelegen dijkdorp, het is inmiddels een groeiende gemeente aan de rand van de Randstad. Een plaats met tegenstellingen. Een gemeente met vanouds een sterk kerkelijke achtergrond, maar ook een plaats waar de secularisatie nadrukkelijk voelbaar is. In deze plaats werd in de afgelopen jaren hard gewerkt aan de bouw van een nieuw kerkgebouw.

In het centrum van Sliedrecht, vlak bij de dijk, lopen op deze vrijdagavond mensen in de richting van het nieuwe kerkgebouw. Men groet elkaar, handen worden geschud, soms wordt er naar namen geraden. Het zijn gemeenteliden en oud-gemeenteliden van de Nederlands Gereformeerde kerk in Sliedrecht.

Geen bolwerk

Het gebouw ligt niet ver van het oude kerkgebouw aan de Jan Steenstraat, dat 40 jaar dienst heeft gedaan. Het was een sober gebouw, dat te krap was geworden voor de gemeente, die inmiddels gegroeid is van 230 leden (Handboek, 1953) naar ruim 400 leden. Evenals het voormalige kerkgebouw valt ook deze nieuwe kerk niet echt op. Het gebouw staat tussen scholen en huizen uit de jaren '50 en '60 inge-

Het nieuwe kerkgebouw met rechts de pastorie.

klemd. Hier werd geen imposante kathedraal gebouwd. Je merkt het direct aan de bouw: dit is geen bolwerk. En zo moet het ook, want juist daardoor nodigt de kerk uit; het gebouw hoort bij de omgeving. Het staat midden in de wijk en maakt er deel van uit. De beluifde ingang nodigt uit: je bent vanzelf benieuwd naar hoe het er van binnen uit ziet.

De kerkzaal

De aandacht wordt al vanaf de voordeur direct getrokken door het kruis in de kerkzaal. Wie de kerk binnenkomt loopt er vanzelf naar toe, want de as van het gebouw loopt in deze richting. Links bevindt zich de preekstoel. Naast de preekstoel lezen we de tekst 'Bouwen aan de toekomst' op het psalmbord. Misschien als tijdelijke tekst, maar het is helemaal waar: in een kerk bouw je aan de toekomst. Van mij mogen ze die tekst hier laten staan, om er steeds weer aan herinnerd te worden. Opvallend, vanwege de bijzondere kleuren, zijn ook de avondmaalstafel en het doopvont. Tafel en vont zijn in dezelfde kleur uitgevoerd. Op de avondmaalstafel lezen we de tekst: 'Neemt, eet, gedenkt en gelooft'. Rechts staat het kleine pijporgel dat al vele jaren goede diensten heeft bewezen in het oude kerkgebouw aan de Jan Steenstraat.

Doorgaan op het pad

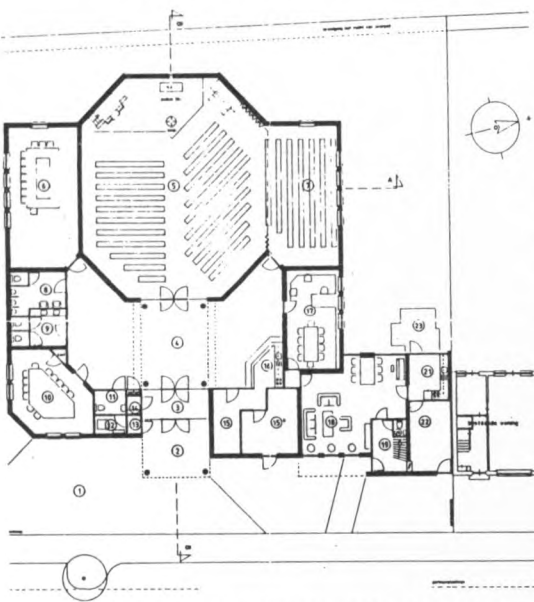
De feestelijke bijeenkomst in het volle kerkgebouw wordt geopend met het zingen van Psalm 150. Het is de laatste psalm die werd gezongen in het oude kerkgebouw en het is ook de eerste psalm die wordt gezongen in het nieuwe gebouw. Daarmee wordt hoorbaar dat de gemeente in dit nieuwe huis doorgaat op het pad dat men in het oude huis jarenlang gevolgd heeft. Daarna volgt de schriftlezing uit Spreuken 28 vers 13: „Wie zijn overtredingen bedekt, zal niet gelukkig

zijn, maar wie ze belijdt en nalaat, die vindt ontferming.' Wat heeft zó'n tekst nu met de opening van een kerkgebouw te maken? vraag je je af. Ds. W. Borgdorff in een kort openingswoord: „De wijsheid uit de Spreuken is herkenbaar voor christenen en voor niet-christenen. Ieder mens weet dat je, als je het druk hebt met het toedekken van je overtredingen, je geen geluk kunt vinden. Het toedekken zal uiteindelijk niet lukken.

Het tweede deel luidt: kom met die overtredingen voor de dag. Belijd je zonden voor God en laat ze voor Hem na. Dat is een boodschap die niet-christenen vreemd is. Christenen zijn niet beter dan de mensen die hier niet binnen komen. Als gemeente hebben we deze héle boodschap nodig, zoals we hier zitten in dit kerkgebouw. We moeten de zonde niet verdringen of toedekken omdat God het toch niet erg zou vinden. Wat God zó erg heeft gevonden, wilde Hij niet op óns doen neerkomen. Daarom zien we in dit kerkgebouw het kruis. Het gebouw staat midden in de wijk, maar het is daarmee ook anders dan de andere huizen in de wijk."

Nu moet er pas echt gebouwd worden

Zoals te doen gebruikelijk bij officiële plechtigheden, volgde een reeks sprekers met ieder hun eigen dankwoord. Dankzij de flexibele preekstoel vormde het verschil in lengte van de sprekers geen enkel probleem. Vanuit hun betrokkenheid bij het nieuwe gebouw legden allen kort uit hoe dit nieuwe kerkgebouw tot stand is gekomen. 'Bouwen aan de toekomst' heette de aktie die de kerkbouw inluidde. „In 1989 werden de voorbereidingen gestart", vertelde de heer G. van Meerkerk namens de bouwcommissie. „Vanaf het jaar 1991 werd er op uitgebreide schaal aan fondswerving gedaan" (uit latere navraag bij de heer van Meerkerk bleek dat het benodigde

ned. geref. kerk te sliedrecht. schetsontwerp begane grond. 3. entree; 4. hal; 5. kerkzaal - 200 zitpl.; 6. vergaderzaal/jeugdhonk - 20-30 pers.; 7. overloopzaal/verg.zaal - 100 zitpl.; 10. crèche/vergaderzaal - 17 pers.; 16. keuken/buffet 8 m²; 17. studeerkam./vergaderzaal - 27 m²; 18. woonkamer; 19. hal pastorie 9 m²

bedrag werd opgebracht door eenmalige bijdragen, door een verhoging van de vaste vrijwillige bijdragen en door een groot aantal activiteiten, zoals oud-papier ophalen, pannekoeken bakken, een bazar organiseren, handwer, een klusclub, sponsoring van deelname aan een zwemmarathon enz., enz. Dankzij deze inzet van de gemeente kon het grootste deel van de bouwsom beschikbaar zijn voordat men met de bouw startte). „Toen bleek dat het besluit van Commissie van Beheer en kerkeraad in voldoende mate gesteund werd door de gemeente. Het samenbindend bouwen met steen en hout is voorbij. Nu het geluid van de hamer zwijgt, moet er pas echt gebouwd worden”. De heer van Meerkerk refereerde daarbij aan de architectuur van het gebouw: „Het heeft iets van een tent, van een tijdelijk onderkomen voor de gemeente die onderweg is, die uitzielt naar de komst van Jezus Christus. Hier mogen wij wonen totdat Hij komt.”

Kerkbouw en gemeenteopbouw

De heer G. van Meerkerk overhandigde vervolgens een enorme sleutel aan de 'voorzitter bouwzaken' van de kerkeraad, de heer J. Bouw, die daarmee een sleutelpositie kreeg. (Zo'n sleutel lijkt me overigens wel handig, want niemand kan hem per ongeluk in zijn jas laten zitten). Lang had de kerkeraad deze sleutel echter niet in zijn bezit, want hij werd vervolgens weer overhandigd aan een lid van de Commissie van Beheer. Ook de heer Bouw verwees naar het tijdelijke van dit toch solide ogende kerkgebouw. Wat je *niet* ziet, daar gaat het hier om: een geestelijk gebouw waarvan God de architect is. De heer Bouw noemde ook de inzet van veel gemeentelieden. „Het was fijn om met zovelen aan zoiets moois te werken, naar de gehadegaven die hem of haar werden geschonken.” Zo kan kerkbouw dus ook iets voor gemeenteopbouw betekenen.

Burgerlijke overheid

Vervolgens was het woord aan de

burgemeester van Sliedrecht, de heer Kleijwegt. Hij vertelde dat de burgerlijke gemeente blij is met dit kerkgebouw. De burgemeester sprak zijn bewondering uit voor de geestdrift van de kerkelijke gemeente bij de bouw van deze kerk. Hij noemde het opmerkelijk dat een kerk in deze tijd van secularisatie dŕft te bouwen. Als vertegenwoordiger van de burgerlijke gemeente vergeleek hij zijn opdracht in het hier-en-nu met de opdracht voor de kerk. „Maar we zijn wel samen op weg.” Zijn bewondering voor de architectonische opzet stak hij niet onder stoelen of banken: „Ik voel me thuis in dit huis, het is fijn om hier te zijn” (deze zin ontklokte de heer Bouw de reactie dat de burgemeester van harte welkom is in de zondagse kerkdiensten).

Architect

Wie zou de architect zijn van dit kerkgebouw? Het is de heer A. de Ruiter uit Assen, die even later de preekstoel beklom. Ook hij vertelde het een en ander over de geschiedenis van de bouw en de architectonische opzet van deze kerk (zie hiervoor ook de rubriek 'Regionaal' in het voorgaande nummer van 'Opbouw').

De architect vertelde dat hij de eerste bijeenkomst in een nieuwe kerkzaal altijd van bijzondere betekenis vindt, want pas dan weet zeker je hoe de akoestiek is. En bovendien: „Een kerkgebouw is pas klaar als de kerkangers er kleur aan geven.”

De heer de Ruiter legde het één en ander uit over de bouw van de kerk. Het belangrijkste element daarbij is de as, de situering die gericht is op het kruis. De beglazing in het kruis is uitgevoerd in nachtblauw en in bloedrood. „Maar”, aldus de heer de Ruiter, „bij het kruis blijven wij niet staan, want onze Heer is opgestaan.” Plotse-ling werd het (totnutoe donkere) kruis helder verlicht door het avondlicht. Prachtig tekenden de kleuren zich af. In de gemeente hoorde je en zag je de bewondering voor dit echte kunstwerk in een Nederlands Gereformeerd kerkgebouw.

Overmoed of geloof?

De kerk van Sliedrecht maakt deel uit van de regio Dordrecht-Gorinchem. Namens de regio-kerken sprak Ds. J. Horsman uit Dordrecht. Via het kerkblad van Sliedrecht was hij goed op de hoogte gehouden van de vorderingen bij de bouw. Hij was mede geïnteresseerd in de vorderingen, omdat er ook in Dordrecht wordt gedacht aan de bouw van een nieuwe kerkzaal. Ds. Horsman noemde nog het feit dat niet iedereen zich had kunnen vinden in de plannen om te komen tot nieuwbouw, maar hij hoopte dat deze tegenstellingen, gezamenlijk kerkend in dit nieuwe gebouw, spoedig verdwenen zouden zijn. Inhakend op de nieuwbouw stelde Ds. Horsman de vraag: is zo'n bouw in onze tijd nu een daad van overmoed of een daad van geloof? Een kerk bouwt aan de toekomst. Het gevaar van een mooi kerkgebouw is dat men gearriveerd en gesetteld raakt. Tegelijk mag hier in dit gebouw de boodschap klinken dat we altijd onderweg zijn, bouwend aan de toekomst.

Zingen en kijken

Uiteraard werden er deze avond niet alleen toespraken gehouden. Er werd veel gezongen, zowel door een koor als door de gemeente. Het orgel viel te beluisteren in een werk van Bach en als begeleiding bij de gemeentezang. Na afloop konden de genodigden de kerk nog wat beter bekijken. De kerkzaal, met 200 zitplaatsen, was deze avond uitgebreid met de 'overloopzaal' (met 100 zitplaatsen). Naast de ruime hal (die even groot is als de kerkzaal) is er in het kerkgebouw nog een aantal zalen beschikbaar. In het 'oude' kerkgebouw was weinig vergaderruimte en er was ook geen mogelijkheid voor uitbreiding. Voor een jonge gemeente is dit een ongewenste en belemmerende situatie. In het nieuwe gebouw aan de Jacob Catstrastraat krijgt de gemeente van Sliedrecht nu alle mogelijkheden om ook door de week op allerlei manieren met elkaar in gesprek te blijven. Vanuit de hal kan men de studeerkamer van de predikant binnenlopen (deze ruimte is inmiddels al grotendeels ingericht). De studeerkamer vormt op zijn beurt weer de schakel naar de pastorie, die binnenkort door familie Borgdorff betrokken zal worden.

Bouwen aan de toekomst

Er worden bij kerkelijke nieuwbouw wel eens vragen gesteld. Moeten we wel zoveel tijd en geld besteden aan een aardse woning? Deze avond lag het accent op het tijdelijke: een aardse tent die ten dienste mag staan aan het bouwen aan de toekomst. De kerkelijke gemeente van Sliedrecht heeft een smaakvol ingericht gebouw van God gekregen. Het staat midden in de wijk, midden tussen de mensen. Hier mag de gemeente wonen en werken tot Zijn dienst en ook anderen uitnodigen om mee te bouwen aan die toekomst, totdat de Here Jezus terug zal komen op aarde.

Interieur van het nieuwe kerkgebouw in Sliedrecht.

P.J. van Kampen, Ede

Als vervolging komt

2. „Ook wij zijn godsdienstige mensen!”

Hij werd voorgeleid en de proconsul vroeg hem of hij Polycarpus was. Als dit werd bevestigd trachtte hij hem over te halen om te verloochenen met de woorden: 'Heb eerbied met uw ouderdom' en dergelijke dingen die men gewoon is te zeggen, „Zweer bij het geluk van de keizer, kom tot inkeer en zeg: 'Weg met de goddelozen' ". Maar Polycarpus keek toornig naar de gehele menigte van misdadige heidenen in het stadion, schudde zijn vuist tegen hen zuchtte, keek naar de hemel en zei: „Weg met de goddelozen". De proconsul drong aan en zei: „Zweer en ik zal u vrijlaten, vervloek Christus". Polycarpus antwoordde: „Zesentachtig jaar heb ik hem gediend en hij heeft mij geen kwaad gedaan. Hoe kan ik mijn Koning die mij gered heeft, vervloeken?" () De proconsul zei: „Ik heb beesten; ik zal u er voor werpen als u niet tot inkeer komt". Hij zei: „Roep ze, want voor ons is de omkeer van het goede naar het slechte onmogelijk. Daarentegen is het schoon over te gaan van het slechte naar wat recht is." Toen sprak hij weer tot hem: „Als u de beesten niet vreest, zal ik u met vuur verteren, wanneer u niet tot inkeer komt." Polycarpus zei: „U dreigt met vuur dat even brandt en na korte tijd uitdooft. U bent onkundig van het vuur van het komende oordeel en de eeuwige foltering die is weggelegd voor de goddelozen. Maar wat aarzelt ge nog, kom op met wat u wilt." Terwijl hij deze en dergelijke dingen sprak werd hij vervuld van moed en vreugde en zijn gelaat was een en al bevalligheid.

De Marteldood van Polycarpus. IX-XII¹)

'heidenen'

Anders dan wij soms geneigd zijn te geloven zijn 'heidenen' in deze wereld niet per se 'ethisch laagvliegende' lieden die aan niets anders denken dan aan de bevrediging van hun lasterlijke begeerten. Meer nog, ook heidenen hebben zo hun opvattingen en hun normen, die een hele samenleving moeten doortrekken, naar hun mening althans. Natuurlijk, heidenen worden in de Bijbel op niet mis te verstane wijze getypeerd als mensen wier gedrag 'in het duister' is, maar de diepste peiling van hun situatie treffen we in het eerste hoofdstuk van de Paulus' Brief aan de Romeinen: ze missen het zicht op de Ware God! Tussen die twee gegevens bestaat ook verband, zegt Paulus. Aan de ene kant is er 't gegeven dat ze „de waarheid in ongerechtigheid ten onder houden" en God „niet als God verheerlijkt of gedankt hebben," aan de andere kant is er de situatie dat „het duister geworden is in hun onverstandig hart". Zodoende heeft „God hen in hun hartstochten overgegeven aan onreinheid". (Romeinen 1:18-24) In die volgorde! Laten we het in dit artikel eens vooral bij die religieuze kant van het heidendom houden.

'deisidaimonia' en 'superstitio'

De apostel Paulus ervaart die koppe-

ling steeds opnieuw en hij wordt niet moe die relatie aan te wijzen. Als hij door de fenomenale cultuurstad Athene loopt, raakt zijn ziel zeer geprikkeld bij het zien van de talloze 'afgodsbeelden' in de stad. (Handelingen 17:16). In de rede die hij vervolgens op de Areopagus houdt, spreekt hij hen aan als mensen met „in elk opzicht buitengewoon ontzag voor godheden". Het Griekse woord 'deisidaimoon', letterlijk 'godvruchtig', komt alleen op deze plaats in het Nieuwe Testament voor; het zelfstandig naamwoord dat erbij hoort, 'deisidaimonia', treffen we in het Nieuwe Testament eveneens maar een keer aan, in Handelingen 25:19. Dat woord wordt gebezigd door de Romeinse magistraat Festus, als hij aan koning Agrippa een probleem voorlegt waar hij mee in zijn maag zit. Hij heeft het tegen de dit terrein deskundig geachte Agrippa over een gevangene die door zijn voorganger is achtergelaten. Deze Paulus heeft vrijheidsstraf vanwege iets dat met de Joodse religie te maken heeft. Hij zit daar vanwege „enige twistpunten over hun eigen godsdienst". De frustratie is er na zoveel eeuwen nog in te horen! Die Festus heeft geen idee waar het over gaat; de fijnere puntjes van die Joodse 'superstitio' (zo wordt het Griekse 'deisidaimonia' namelijk vertaald in het Latijn: 'bijgeloof') ontgaan hem ten enenmale en hij hoopt vurig dat Agrippa het voor hem verlossende woord kan spreken!

Datzelfde woord *superstitio* komen we tegen in de Annalen van de beroemde Romeinse geschiedschrijver Tacitus, in zijn bekend geworden beschrijving van de vervolging van Christenen. In de stad Rome is een verschrikkelijke brand uitgebroken die een zeer groot deel van de stad in de as heeft gelegd. Al meteen doen geruchten de rond dat Keizer Nero in eigen persoon voor de brandstichting verantwoordelijk is. Dan meldt Tacitus het volgende:

„Noch door menselijke hulp en schenkingen van Nero, noch door zoenoffers aan de goden kon het schandelijk gerucht dat de brand op bevel was gesticht, de kop indrukken. Om aan dat gerucht een einde te maken schoof de keizer de schuld op de mensen die door hun schanddaden gehaat en door het volk christenen genoemd werden. Hij liet hen op een bijzondere wijze martelen. Die Christus naar wie deze mensen worden genoemd, was in de tijd van keizer Tiberius door de procurator Pontius Pilatus terechtgesteld. Hun verderfelijke geloof (in het oorspronkelijk staat *superstitio*, 'bijgeloof') werd daardoor voor korte tijd onderdrukt. Later dook het echter weer op en verbreidde zich niet alleen in Judea waar het ontstaan was, maar

ook in Rome, het trefpunt van alle mogelijke afschuwelijke godsdienstige gebruiken die daar aanhangers vonden. Men greep daarom eerst degenen die zich openlijk christen noemden, en op hun aanwijzing nam men vervolgens een groot aantal mensen gevangen. Men leverde weliswaar niet het overtuigende bewijs van hun brandstichting, maar wel van hun algemene mensenhaat. Bij hun terechtstelling dreef men ook nog de spot met hen. Men kleepte hen in dierenhuiden en liet hen door honden verscheuren of aan het kruis nagelen of men stak ze na het invallen van de duisternis in brand, opdat ze als fakkels konden dienen. Nero had hiervoor zijn eigen parken ter beschikking gesteld en bood tevens de gelegenheid voor een circusvoorstelling. Als wegenmenner gekleed, mengde hij zich onder het volk of toonde zich staande op de renwagen, aan het volk. Daardoor werd medelijden voor deze mensen opgewekt die toch wel schuldigen waren en de zwaarste straffen verdienden. Ze werden immers niet voor het algemeen welzijn voor de wreedheid van een man opgeofferd²."

Superstitio: iets uitheems

Dat woord *superstitio* is een belangrijk woord hier. We komen het heel geregeld tegen in de literatuur van die dagen. Voor een wat uitvoeriger beschouwing maak ik gebruik van een aardig boek van de (naar ik denk Joods-) Amerikaanse schrijver Robert Wilken, *The Christians as the Romans saw them*, een uitgave van de Yale University Press. Hij schetst daarin het beeld van het Christelijk geloof als een (in die tijd in de samenleving heel gangbare) 'begrafenisvereniging'; ook wordt gesproken over 'de vroomheid van de vervolgers'. Daarnaast gaat het om 'heidense' Romeinen en Grieken die op de een of andere wijze hun bezwaren tegen de (hun al-of-niet bekende) Christelijke geloofsleer of (vermeende) levenspraktijk uitten: de gouverneur van Bythinie, Plinius de Jongere; de geleerde arts Galenus; Celsus, die als 'een conservatieve intellectueel' wordt getypeerd; de filosoof Porfyrius en tenslotte Julianus de Afvallige, de keizer die in een tijd dat in het Rijk het Christelijk geloof al algemeen aanvaard is een poging doet om het uit te roeien.

Deze hooggeleerde heer Wilken zegt het volgende: „In zijn meest gewone en voorkomende betekenis verwijst de term *superstitio* naar geloofsartikelen en praktijken die uitheems waren en de Romeinen derhalve vreemd waren. Wat 'uitheems' en 'vreemd' precies inhield werd uiteraard beoordeeld door degene die zo'n uitspraak deed, maar voor een Romeinse senator of

leden van de heersende klasse in Rome gold als *superstitio* wat te verbinden was met opvattingen en praktijken van religieuze groeperingen die uit omliggende landen de Romeinse wereld binnengekomen waren. De religie van de Kelten in Britannia, de praktijken van de Germanen in Noord-Europa, gewoonten van Egyptenaren – het was alles *superstitio* voor de Romeinen³. Dat gold ook voor de godsdienst van de Joden en dat gold later eveneens de godsdienst van de Christenen.

Er werd door Romeinen geregeld zeer kritisch naar al die vreemde religieuze stromingen gekeken, op ongeveer dezelfde wijze als wij naar allerlei goeroe-groeperingen kijken. Wilken citeert de geschiedschrijver Tacitus die dit over de Joden te zeggen heeft: „Bij de Joden gelden dingen voor onheilig die voor ons heilig zijn; aan de andere kant achten zij bepaalde dingen toelaatbaar die ons onzedelijk voorkomen”. Niettemin heeft ook Tacitus wel het besef dat de Joden, religieus gezien, toch een klasse apart zijn temidden van de andere 'superstitiones', zoals die van de Egyptenaren of andere Oosterlingen.

Romeinse 'pietas'

Belangrijk is echter om te beseffen dat de Romeinse overheid doorgaans verdraagzaam was naar al die religies, *mits* ze het openbare leven niet ontwrichtten en ze ten opzichte van het Rijk loyaal waren. Latere historici hebben vaak gemeend dat de Romeinen zelf nauwelijks een religieus volk geweest zijn; bij hen liep de religieuze emotie zelden hoog op, stellen ze dan. Wilken bestrijdt die visie echter en haalt daarvoor allerlei argumenten aan. De *pietas* van de Romeinen zat wel degelijk diep, zoals we kunnen merken uit de talloze inscripties op beelden, altaren en gebouwen. De Romeinen „konden emotioneel opgewonden raken m.b.t. de traditionele verhalen over de goden zelfs als ze die verhalen, verstandelijk, als fictie afwezen. Als we de geschiedenis van de eerste eeuw voor Christus en van de eerste eeuw van onze jaartelling willen begrijpen, moeten we in de huid van de Romeinen zien te kruipen, zien hoe hun religie werkte en hoe ze erover dachten⁴.”

De Romeinse religie was niet zozeer prive als wel publiek. Bij de inwijding van een pasgebouwde tempel wordt nauwgezet aan alle traditionele religieuze voorschriften vastgehouden, want „het is een religieuze en een burgerlijke aangelegenheid (in het engels staat 'civic'). Het is een religieuze zaak, omdat de herbouw van een tempel een daad van vroomheid t.o.v. de goden is; het is 'burgerlijk', omdat het om een publiek gebeuren gaat waarbij *de bevolking als geheel* betrokken is, die door de vertegenwoordiger van het volk en het politieke hoofd van het rijk, de keizer, wordt voorgezeten.” Alleen offers worden dan ook door hoogwaardigheidsbekle-

ders gebracht. Het ging bij de Romeinse religie nooit alleen om dienst aan de goden, maar tegelijk ook altijd om 'het vaderland'.

De Romeinen voelden in die benadering van de godenwereld zich niet zelden superieur aan andere volkeren die echt „bang voor de goden waren” en die zich tot allerhande extreem en onevenwichtig gedrag t.o.v. de goden lieten verleiden. Het waren vooral aanhangers van de 'mysteriegodsdiensten' die het op dat punt moesten ontgelden, opnieuw, zoals wij kritisch kijken naar de aanhang van Hare Krishna of een andere 'extreme groep'. Daar kwam nog wat bij. Wilken haalt een uitspraak van de beroemde redenaar Cicero aan die zegt: „Naar alle waarschijnlijkheid zal het verval in vroomheid t.o.v. de goden met zich meebrengen het verlies van loyaliteit en maatschappelijke verbondenheid onder de mensen, en het einde van de gerechtigheid zelf, als koningin van alle deugden.” 'Pietas' is dus ook een sociaal 'bindmiddel'. Veel van die sentimenten zijn voor ons ook nog heel goed te volgen; op het teloorgaan van Christelijk geloof in ons land toegestaan komen we wellicht tot precies dezelfde uitspraken... De *pietas* van de mensen gaat op de een of andere manier samen met de *providentia* van de goden, de wijze waarop zij de Romeinse Staat steeds weer zegenen met orde en met een goede overgang van de ene keizer naar de volgende. Dat was het geloof van de Romeinen en ze geloofden dat met overgave. Zoals Wilken een ander martelaarsverhaal citeert, uit Noord-Afrika, waar de proconsul, de vertegenwoordiger van de vervolgers, tot een Christen die terechtstaat zegt: „Als u de draak steekt met al wat wij heilig achten zal ik u niet toestaan te spreken. Ook wij zijn godsdienstige mensen!”

De keizercultus

Zo was, in ietwat latere tijd, er een verschijnsel gekomen dat we typisch-Romeins mogen noemen, al had het niet zijn wortels in het oorspronkelijke Rome. Dat is de keizercultus. In alle delen van het uitgestrekte en cultureel en religieus uiterst bontgeschakeerde Rijk moet men de keizer gaan vereren. Het is daarbij niet van het minste belang of men persoonlijk in de goddelijkheid van de keizer gelooft of niet. (Het is bekend dat een aantal 'vergodelijkte keizers' er zelf niet in heeft geloofd! Alleen 'maniakken' als Caligula en Nero hebben dat geloof in eigen goddelijkheid mogelijk wel gehad! Dat maakte hen tot zulke afschuwelijke maniakken...)

Of het nu wel of niet een geloofwaardige zaak was, het was absoluut verplicht om voor het beeld van de keizer te offeren. „Heidenen geloven niet persoonlijk in goden, ze hebben goden!”, zei iemand eens. Het gaat om stam of volk dat die goden heeft. Krachtens je geboorte in die stam heb je ook die goden. Zo werkte het in het Romeinse Rijk ook een beetje. Je

mocht prive geloven wat je wilde, *mits* je ook aan de keizer verschuldigde eer bracht.

En dat is nu uitgerekend wat de eerste Christenen *niet* deden!

Tegenover de 'civil religion' van het Romeinse Rijk, waar geen persoonlijk geloof werd gevraagd, stelden zij de relatie, de persoonlijke band aan Christus. De keizer is 'Dominus et deus' zeiden de traditionele Romeinen; hij 'heer en god'; zeg dat nu maar, dan is alles O.K. Maar de Christenen zeiden: 'Christus kurios', de Heer, die goddelijke eer verdient is Christus en Hij alleen.

Zo zien we dat ook bij de vroege martelaar Polycarpus, wiens verhaal hierboven voor een deel geciteerd staat. Tegenover 't bijna mechanisch uitspreken van de formule die voor de keizercultus nodig is, stelt hij een relatie. Zesentachtig jaar heeft hij Christus gekend en gedurende al die tijd heeft hij Christus' goedheid ervaren. Hoe zal hij dan, op commando, zijn Koning vervloeken? Dat doet hij niet, onder geen enkele voorwaarde. Hij weigert gehoorzaamheid, koste wat kost.

Het verhaal doet denken aan de verzoeking in de woestijn. Als Christus nu eenmaal door de knieën gaat voor de verzoeker! Hoe lang duurt dat nu? Nog geen seconde! Dan is alle vijandschap vergeten en kan er een huwelijk plaatsvinden tussen hemel en hel. Maar Christus weerstaat de Boze en Hij stuurt hem weg. Zo ook met Polycarpus, die op een uiterst onaangename wijze aan zijn einde komt. Maar hij is de overwinnaar! Aan het einde van de Martelaarsacte wordt melding gemaakt van 'een wonder': „Het vuur nam () de vorm aan van een gewelf als een zeil van een schip, bol van de wind. Zo werd het lichaam van de martelaar rondom omgeven. Hij stond in het midden, niet als verbrand vlees, maar als brood dat gebakken wordt of als goud en zilver dat gesmolten wordt in de oven. En wij namen waar een geur zoals die verspreid wordt door wierook of een ander kostbaar reukwerk.” (XV)

Martelaarschap hield diverse dingen in. Het allerbelangrijkste was de relatie aan de Verlosser. Het tweede was een scherpe blik en fijngevoeligheid, om te weten waarop het aankomt. Het ogenschijnlijk kleine en onbelangrijke is soms het wezenlijke en allesbepalende. Dat was toen het geval en die situatie is niet wezenlijk veranderd.

Noten

1 'De Marteldood van Polycarpus'. geciteerd uit A.F.J. Klijn. *Apostolische Vaders 1*. Kok. Kampen, 1981. pp. 126-128.

2 Publius Cornelius Tacitus. ca.55-120 A.D. In zijn *Annales* beschrijft hij hier de dramatische gebeurtenissen uit het jaar 68 van onze jaartelling. Deze vertaling heb ik ontleend aan red. G. Stemberger. *De Bijbel en het Christendom*. deel 1. *Het Vroegste Christendom*. De Haan. Haarlem. 1978. pp. 72,73.

3 Robert L. Wilken. *The Christians as the Romans saw them*. Yale University Press. Newhaven and London. 1984. p.50

4 R.M. Ogilvie. *The Romans and their Gods*. New York. 1969. p.1.

Boekbespreking

'Ik kan het zelf...'

'Ik kan het zelf...' is het derde deeltje in de serie Christelijke opvoeding. Hierin wordt de periode tussen twee en vier jaar beschreven: van peuter tot kleuter. Een informatief boekje voor ouders met kinderen in de peuterleeftijd, maar wel duidelijk afkomstig uit de 'reformatorische' hoek en stilistisch niet altijd even sterk.

In het eerste hoofdstuk komt een groot aantal aspecten van de peuterleeftijd aan de orde: hoe denkt en voelt de peuter, hoe ontwikkelt hij zijn geweten, zijn taal, zijn motoriek, hoe gaat hij met anderen om?

Hoofdstuk twee is gewijd aan het omgaan met de koppige peuter: de kreten 'Ikke zelf doen' en 'Nee' zullen alle ouders wel herkennen. In dit gedeelte worden tips gegeven over hoe je met deze koppigheid om kunt gaan en welke vormen er zijn om 'tucht' toe te passen.

Het derde hoofdstuk gaat over geloofsopvoeding. Hoe kunnen de ouders hun kinderen opvoeden in de weg van de Heer en wat is daarbij de verhouding tussen het werk van de Heilige Geest en ons werk?

Het vierde en laatste hoofdstuk gaat in op de vraag hoe ouders hun peuter kunnen helpen om vanuit de geborgenheid van het eigen gezin de omgeving te verkennen en contacten met anderen aan te gaan. Ouders kunnen hun kind op allerlei manieren begeleiden bij hun spel, alleen of met anderen. Ten slotte wordt er in dit gedeelte aandacht besteed aan problemen als kinderangsten, zindelijkheidstraining, eten, slapen, ruzies binnen het gezin en de voorbereiding op de basisschool (peuterspeelzaal).

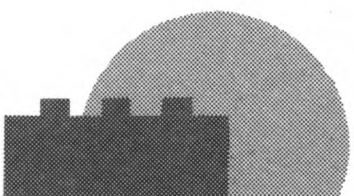
Er worden in dit boekje heel veel goede dingen gezegd over de (geloofs)opvoeding van kinderen. De schrijvers werken met praktijkvoorbeeldjes (steeds kleine schetsjes van een vaak herkenbare gezinssituatie) en die spreken in het algemeen meer aan dan theoretische verhalen. Een sterk punt vind ik ook dat er relatief veel aandacht besteed wordt aan de ouders; er is oog voor hun frustraties en gevoelens van te kort schieten, maar er worden ook ideeën gegeven voor hoe ze het anders zouden kunnen doen.

De serie Christelijke opvoeding staat onder redactie van zes medewerkers. In dit boek zijn de vier hoofdstukken door vier verschillende mensen geschreven. Het is storend dat er daardoor zoveel verschil is in stijl. Zeker het derde hoofdstuk springt er wat mij betreft niet in positieve zin uit. Het is geschreven door een predikant die

een nogal hoogdravend taalgebruik heeft, en het komt op mij nogal 'prekerig' over. Afgezien van dit punt van kritiek vind ik dit boekje zeker de moeite van het lezen waard.

Ik kan het zelf... onder eindredactie van dr. J. Stolk. Uitgeverij J.J. Groen en Zoon, Leiden 1993 f 24,50

Annemieke van der Giessen-Bok, Houten

Voor de kinderen

Jeannette Westerkamp-Stegeman, Houten

Flip

Aan de rand van een leuk dorp, in een groot huis met een enorme tuin erachter woonde een jongen die Flip heette. Hij woonde niet alleen in dat grote huis (ben je mal). Zijn vader en moeder woonden er ook en zijn elf broertjes en zusjes. Je begrijpt natuurlijk al waaróm hij in zo'n groot huis woonde: zoveel mensen! En je kunt je ook vast wel indenken wat een rommel het daar altijd was en wat een herrie en wat een gejoel en gespeel en hoe geweldig gezellig ze het samen hadden. Ze wisten altijd wel wat te doen, Flip en zijn broertjes en zusjes, altijd wel wat te spelen of te babbelen of te vechten of te knutselen. Het rook er altijd lekker in huis, want de moeder van Flip bakte voortdurend koekjes. Voor zoveel kinderen koekjes kopen, dat is niet te betalen, zie je. Flips vader zat overdag op kantoor. „Lekker rustig,” zei hij wel eens, „een kantoor waar maar één klant tegelijk binnen komt.” Verder was hij bij de vrijwillige brandweer. Zijn twaalf kinderen mochten alles van hem, behalve spelen met vuur. En eens in de maand oefenden ze samen 'brandalarm'. Dan waren ze in een mum van tijd het huis uit met hun veertienen.

Flip was een leuke jongen, met donkerbruine krullen en grote donkere ogen. Hij was aardig ook, alleen... hij was zo verschrikkelijk onhandig. Altijd viel er van alles om als hij voorbij kwam. Zelfs een keer een hele boekenkast met wel honderd boeken erin. Geen mens begreep hoe hij het voor elkaar kreeg en Flip nog wel het allerminst, maar ze hielden er allemaal rekening mee. Op een dag kwam de melkman. „Geef jij die eieren maar even aan je moeder”, zei hij, toen Flip de deur open deed en hij legde voor-

zichtig twee dozen met tien eieren elk in Flips handen. „Nee!!!” riepen alle broertjes en zusjes die natuurlijk ook naar de deur waren gekomen om te kijken wie er was. „Nee, niet aan Flip geven, geef hier.” En ze grabbelden en graaiden om te voorkomen dat Flip twintig eieren zou moeten dragen van de gang naar de keuken! Ze trokken en duwden en natuurlijk vielen die eieren toen op de grond. Natuurlijk! Toen ze 's avonds omelet aten, met kleine stukjes eierschaal en zelfs wat karton erin, zei moeder opgewekt: „Omelet à la Flip.” Ze was helemaal niet boos, maar Flip was er toch een beetje verdrietig om. Er waren trouwens nog wel ergere dingen gebeurd. Eens viel een grote spiegel van de muur in de hal, net toen Flip zijn laarzen uittrok. Een half jaar later vonden ze nog glas in huis. Het allerergste gebeurde bij oma. Een grote antieke vaas viel in diggelen net toen Flip oma een verjaarskus gaf. Dat was het allerergste, want toen oma zei dat het niks gaf, zag Flip dat ze tranen in haar ogen had om die vaas. Wat kon hij eraan doen? Hij mocht blij zijn met zulke lieve ouders die er tenminste niet boos om werden. Maar het was toch ook niet leuk dat zijn moeder dikwijls aan het bezoek vertelde: „...En onze Flip, dat is me er een: onhandig!” Ze zei dat niet waar Flip bij was, maar die hoorde het toch wel eens per ongeluk. Zelfs zijn kleine zusje Liesje, die nauwelijks haar beker melk vast kon houden, zelfs zijn kleine zusje riep regelmatig: „Isse Fip weer” als er iets viel. Flip begon het zelf te geloven dat hij onhandig was. Als hij ergens een spiegel of een schilderij zag hangen, liep hij er met een boog omheen. Als hij ergens limonade kreeg, had hij maar het liefst een plastic beker. Boeken lenen uit de bieb, daar had hij geen zin in. Veel te bang dat er een beker chocolademelk overheen zou gaan. En als er weer iets rinkelde of scheurde of kraakte achter hem dan mompelde hij al in zichzelf: „Dat is Flip weer”. Flip was gewoon ontzettend onhandig, dat wist iedereen. Iedereen hield er ook rekening mee. Iedereen, behalve... Marijke. Op een dag kwam er in het grote huis naast dat van Flip een meisje wonen dat Marijke heette. Haar vader en moeder hadden dat enorme huis gekocht. Niet omdat ze zoveel kinderen hadden, want Marijke was alleen. Nee, ze wilden een groot huis omdat ze heel sjieke mensen waren. Marijkes ouders waren kunstenaars. De vader maakte prachtige schilderijen en de moeder bakte potten. Ze hielden veel van mooie dingen. Het hele huis stond er vol mee: fraaie kastjes met glazen ruitjes, mooie vazen, altijd vol met prachtige bloemen, schitterende banken en stoelen waar je nooit met je schoenen in mocht, kortom, het was er allemaal even mooi en breekbaar. Maar het aller, allermooiste in het hele huis, dat was Marijke. Tenminste, dat vond Flip. Marijke was net zo oud als Flip en ze zat bij hem in de klas. Ze

had altijd prachtige kleren aan, ze leek wel een pop, en ze liep behoedzaam en een beetje dromerig. Ze had haar dat heel zacht leek met de kleur van roomijs, nee van een waterval, of leek het toch meer op goud? Haar, dat je aan wilde raken als je het zag. Maar dat kon natuurlijk niet. Flip kon dat prachtige haar niet aaien of om zijn vinger krullen. Het enige wat hij eens gedurfd had toen het hem echt te machtig werd, was plagerig en niet te hard aan Marijkes paardestaart trekken. Maar hij had er meteen spijt van, want Marijke had hem zo verschrikt aangekeken, met grote vragende, niet-begrijpende ogen. Ze werd nooit geplaagd.

Toen had hij haar zijn appel gegeven en toen was ze zomaar gaan lachen. Als ze lachte, kwamen er kuiltjes in haar wangen. Flip was er zo verrukt van geraakt dat hij een stap opzij had gedaan en zonder het te weten midden in een grote plas was gaan staan. Altijd was er wel een van zijn elf broertjes en zusjes in de buurt om prompt te roepen: „Flip! De enige plas op het hele schoolplein en natuurlijk sta jij er in.”

Pas toen hij Marijke leerde kennen, begon Flip het echt erg te vinden dat hij onhandig was. Want Marijke was zo verschrikkelijk lief, maar ze had ook iets breekbaars over zich, iets van een spiegel en van een antieke vaas. Weet je wat ze deed na schooltijd, als Flip in een oude overall in de tuin ravotte? Dan speelde Marijke viool! Zachte tonen woelen wel eens van haar huis naar dat van Flip. Of ze maakte mooie tekeningen, of ze las boeken. Flip zou voor geen goud een stap bij haar in huis doen, met al die sjeke spullen. Die viool, die wilde hij liefst nooit zien, want zo'n ding is geweldig breekbaar en kostbaar. Maar ondertussen droomde hij wel voortdurend van Marijke. Niet alleen in bed, maar ook overdag, als het saai was op school, of als hij verscholen zat boven in een boom in de tuin. Niemand wist daar iets van. Het was Flips grote geheim. Hij droomde dat Marijke met hem door de tuin wandelde, of dat ze samen verstoppertje deden op zolder. Hij verzon de meest leuke, en voorzichtigte spelletjes met haar, maar altijd verzon hij er ook een moment bij dat Marijke naar hem lachte. Zo lief en schattig met kuiltjes in haar wangen. Toen zei moeder op een dag: „Zeg Flip, dat meisje van hiernaast, dat zit toch bij jou in de klas? Ik hoor daar nooit wat over, is ze aardig?” Flip at net een warm koekje en hij was blij dat zijn mond even vol was zodat hij kon denken. Ondertussen draaide hij wel de slip van zijn shirtje door het meel op de tafel, maar moeder lette daar niet eens op. „O ja, die is best wel aardig”, mompelde Flip, tussen twee happen door. „Ze lijkt me zo eenzaam, alleen in dat grote huis. Alle andere kinderen wonen toch meer in het dorp en die spelen natuurlijk met kinderen uit de straat en jullie spelen altijd met elkaar. Waarom vraag je haar niet

eens te spelen?” Flip verslikte zich in zijn koekje.

„Draai je om,” zei moeder, „kijk nou eens, je spuugt over de tafel. Drink even een beetje water.” Maar ze ging er wel op door. „Je kunt haar best eens te spelen vragen.”

„'t Is een meisje”, aarzelde Flip.

„Nou en,” zei moeder, „er zijn al meisjes genoeg in dit huis. Wil je eens gaan vragen? Zullen we samen eens gaan vragen?”

„Joa”, zei Flip nonchalant en zo kwam het dat Marijke bij Flip kwam spelen.

„'t Is moeders idee”, zei Flip tegen zijn broers en zussen, „maar ik vind het best.” En die broers en zussen vonden het ook best.

En Marijke? Die wist niet wat haar overkwam. Die zat eerst maar stille-tjes rond te kijken met grote ogen naar wat er allemaal gebeurde in dat grote huis naast het hare. Ze was zo stil dat moeder haar bij de hand pakte en zei: „Kom me maar helpen koekjes bakken als je wilt.”

Marijke kreeg een enorme schort voor en ze vond het heerlijk. En Flip genoot ook stiekempjes. Weet je wat er zelfs gebeurde? Opeens gleed er een plukje haar voor Marijkes ogen (dat prachtige haar, weet je nog) en ze wilde er niet aankomen omdat haar handen vol meel en deeg zaten. Ze blies ernaar maar dat hielp natuurlijk niet.

Flip, die net 'toevallig' in de buurt was, zag het en moeder zag het ook. Moeder knikte naar Flip zoals ze ook knikte als Flip even zijn kleine zusje op moest pakken als ze was gevallen, of zijn kleine broer moest helpen met kleuren en toen zei moeder: „Zal Flip die lok even tussen je speldje steken, mijn handen zijn ook vies.” En dat deed Flip toen en er viel niks en er brak niks... dat wil zeggen niks in huis. Maar binnenin Flip leek een hele boekenkast om te vallen met donderend geraas. Nee, niet op de grond, de lucht in, boeken die wegfladderden als vogels, opstegen als ballonnen. Die Flip, die was gewoon... verliefd.

Marijke kwam veel vaker spelen en natuurlijk was ze er ook toen Flip jarig was. Het huis hing vol slingers en het rook er nog heerlijker dan anders. Toen Flip wakker werd, zong de hele familie 'Lang zal die leven' zodat je het bij Marijke in huis kon horen. Het was gelukkig zaterdag, dus Marijke kwam meteen. Ze had een roze jurk aan „omdat het feest is”, zei ze en haar haar zat in kunstige vlechten. Dat had haar moeder al gedaan.

Bij Flip liepen ze allemaal nog in pyjama, maar moeder riep: „Vooruit aankleden en dan de cadeautjes.” En toen kwamen de cadeautjes. Alle broers en zussen hadden iets. Allemaal, behalve de twee kleinsten, hadden ze het zelf ingepakt en toen onder hun bed gelegd. Flip kreeg van de een knikkers en van de ander een knikkerzak en van zijn grote broer een bal.

„Een extra stevige die je nu eens niet zo snel kapot trapt.” Van een zus een boek. „Een kleintje dat je vast wel uitkrijgt, anders lees ik het wel voor.”

Van zijn moeder schoenen. „Lekkere rouwdouwers, Flip, net wat voor jou” en zo van iedereen wat, het ene nog steviger dan het andere. En Flip was geweldig blij en opgewonden en iedereen riep en joelde door elkaar en toen kwam Marijke met haar cadeautje. Ze was het allerlaatst, dat wilde ze zelf en toen wachtte ze ook nog even tot het stil werd en iedereen vol verwachting naar haar keek en naar het pakje dat ze behoedzaam op haar schoot had.

Marijke kreeg er een kleur van, stond op en liep naar Flip. „Voor jou,” zei ze verlegen. „Ik heb het zelf gemaakt, omdat ik je zo aardig vind.”

„Joeoe”, begon een van Flips broers, maar moeder keek hem streng aan en Flip, die nu ook een kleur had, zei al even verlegen: „Dank je wel.”

„Je moet het wel heel voorzichtig openmaken”, zei Marijke, „het is namelijk een ei.” Een ei??? Flip had het gevoel dat hij een klap op zijn hoofd kreeg. Gaf Marijke hem een ei? Wie gaf hem nou een ei? Wat een cadeautje trouwens: een ei. Voor het eerst van zijn leven wilde Flip dat hij helemaal alleen in dit grote huis zat, helemaal alleen in een kamer gevuld met watten, om daar dan heel voorzichtig het pakje open te maken. Maar hij was niet alleen en alle elf zijn broers en zussen riepen: „Vooruit Flip. Pak uit. Maar doe voorzichtig, doe alsjeblieft voorzichtig.” En dat deed Flip. Er zat inderdaad een ei in, maar wel een groot ei. „Een eendeëi,” zei Marijke.

„Ik heb het eerst leeggeblazen en toen opgeverfd. Hou maar eens tegen het licht, het is heel dun.” Flip keek naar het ei in zijn handen. Hij slikte. Het was prachtig. Met een heel fijn penseeltje was er iets opgeschilderd. Een boom en vogels en bloemen en een zon. Daar had Marijke tijden aan zitten werken. Het was zo mooi, zo onbeschrijfelijk mooi, maar ook zo breekbaar! Flip werd er een beetje draaiërig van. Hij hield het ei iets dicht bij zijn ogen. Er zat nog wat in die boom, iets blauws en iets roze. Wat was dat? „Wat staat erop?” „Laat eens kijken”, riepen de broers en zussen. Maar ook: „Dat ik niks voor Flip, die breekt zelfs een tennisbal.” (Dat was natuurlijk Flips grote broer.)

Ze drongen zich om Flip heen en Flip wilde dat ei natuurlijk niet stijf beetpakken, dan zou het breken. Hij wilde ook niet dat de anderen het uit zijn handen zouden nemen en met een angstige kreun keek hij op naar zijn moeder. Die was er gelukkig meteen. Ze nam het ei van Flip over en zette het boven op de kast. „Zo,” zei ze, „daar kijken we straks om de beurt nog eens naar en dan mag Flip zeggen waar het staan mag, want het is natuurlijk geen speelgoed.”

En toen speelden ze de hele dag samen. Met de knikkers en de bal en alle andere dingen die Flip gekregen had. Marijke bleef ook de hele dag en ze at taart mee en pannekoeken en toen het bijna bedtijd was, vroeg ze Flip opeens of hij haar wilde helpen om in de boom te klimmen. „Met die roze

jurk?" vroeg Flip verbouwereerd. „O, die kan in de was, hoor", antwoordde Marijke luchtig. En toen hielp Flip haar maar gauw de boom in, voor al zijn broers en zussen zich ermee zouden bemoeien. Ze gingen tot de tweede tak, zo'n dikke met veel bladeren erom heen. „Wil je nog hoger?" vroeg Flip. Marijke schudde haar hoofd. „Ik wil hier wel eventjes zitten", zei ze. En dat deden ze toen. Ze praatte een beetje over Flips verjaardag en alle cadeautjes die hij had gekregen. Marijke zei: „Mijn ei was eigenlijk wel een beetje een gek cadeautje hè, niks om mee te spelen."

„Helemaal geen gek cadeautje", protesteerde Flip. „Eigenlijk (hij stotterde een beetje), eigenlijk is het het aller-mooïste cadeautje."

„Gek", zei Marijke, „welnee, waarom?"

„Nou, gewoon, omdat eh, omdat eh, gewoon omdat het helemaal alleen voor mij is. Al die andere dingen, die bal en zo dat is om samen te spelen, maar dat ei..."

„Heb je gezien wat erop staat?" vroeg Marijke ineens een beetje zenuwachtig.

„Ja, een boom en bloemen en..."

„Heb je die vlekken gezien in de boom?" ging Marijke verder.

„Ja? Dat roze en blauw?"

„Ja? Weet je wat dat is?" Flip keek Marijke vragend aan.

„Nou?"

„Kijk eens naar onze kleren," lachte Marijke. Flip keek naar het roze jurkje van zijn vriendinnetje en toen naar de blauwe overall die hij altijd aanhad als hij niet naar school ging.

„Dat zijn wij!" jubelde Marijke triomfantelijk.

Flip rolde bijna uit de boom van schrik en van blijdschap. Bijna, niet helemaal gelukkig. Ze moesten er alle twee om lachen.

„Pas op," zei Marijke, „ik zit op het brede stuk van de tak en jij hebt haast geen plek om je vast te houden. Zullen we eruit gaan?"

„Welnee, waarom?" antwoordde Flip.

„Ik ben niet bang om te vallen, ik val zo vaak. Maar..." Hij aarzelde, zijn stem klonk opeens zacht en onzeker, „maar hoe durfde jij mij een ei te geven? Ik laat altijd alles vallen, ik ben verschrikkelijk onhandig."

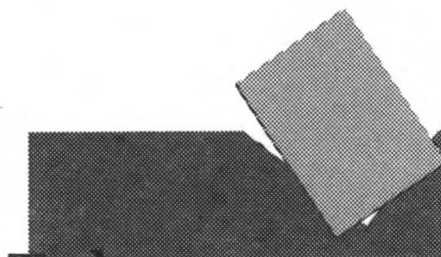
„Jij," vroeg Marijke verbaasd. „Welnee. Jij bent een jongen, jij bent wild. Maar als ik je een ei geef, een uitgeblazen ei nog wel en opgeschilderd ook, dat zou je toch niet laten vallen, nee toch."

Flip aarzelde, hij slikte. Marijke keek hem verbaasd aan. „Gek! Nee toch en je hebt het toch ook niet laten vallen?"

Flip slaakte een zucht van verlichting. Nee, dat was waar, hij had het niet laten vallen.

„Tuurlijk niet", suste Marijke heel zelfverzekerd. „Ik weet zeker dat jij ook heel voorzichtig kunt zijn en dat moet ook, want later (ze giebelde), als wij kinderen krijgen, dan wil ik ook niet dat je die laat vallen." En toen viel ze zelf uit de boom. Niet hard gelukkig,

en Flip hielp het zand van haar jurkje kloppen. „De volgende keer wil ik nog wel een tak hoger," zei ze flink. „Als jij me helpt, tenminste."

Terloops

P.C. van Wijk

Plezier beleven aan de kerk (2)

Ik blader het boekje 'Plezier beleven aan de kerk' nog wat verder door. Maar vooraf neem ik wat over uit het kerkblad van de Ned. Gereformeerde Kerk van Utrecht van 6 november 1992. Daarin werd ook over Gemeentebouw geschreven. De commissie, die onder deze naam werd opgericht, noemde vier doelen om naar toe te werken:

1. Visie ontwikkelen op gemeentebouw;
2. Formuleren van en bezinnen op concrete werkdoelen;
3. Stimuleren en coördineren bij de uitvoering van plannen;
4. Inventariseren van wensen van gemeenteleden.

Het zal duidelijk zijn, dat voor het verwezenlijken van deze doelen organisatie, management, nodig is. En hiervoor is weer nodig, dat we, zoals de schrijvers van het boekje het noemen, „strategisch vooruitdenken". Werven van mensen op korte termijn is nodig, maar het werven op lange termijn is minstens zo belangrijk. Ik citeer: „Als de kerkeraad een vriendenclub is waar je met plezier heengaat, waar je prettige mensen ontmoet, waar je wat goeds opdoet van elkaar, en waar de taken zorgvuldig worden verdeeld en voorbereid, dan is het werven van nieuwe mensen, mits je dat doordacht aanpakt, meestal niet echt problematisch." Samenwerken is wat anders dan samenvergaderen. De schapen weiden doe je niet in de kerkeraadskamer, maar in de wei. Over 'de manager in de kerk' worden in het boekje goede dingen gezegd. Misschien wordt er wat al te bedrijfsmatig over leidinggeven gesproken, maar je moet de dingen wel eens wat overtrokken zeggen om resultaat te bereiken.

Doe wat je zegt

Dat is belangrijk in het gewone leven, maar ook in de kerk. In Prediker 5 staat: „Wees niet overijld met uw woorden en uw hart haaste zich niet om een woord voor Gods aangezicht uit te spreken... Het is beter dat ge niet belooft, dan dat ge belooft en niet inlost." De schrijvers passen dit woord aldus toe:

„Die vlieger gaat op van simpelweg een dominee die zegt „Ik kom gauw eens langs" en dan wegblijft, tot aan een moderamen dat plechtig belooft „het mee te nemen" om het vervolgens in de doofpot te laten verdwijnen.

Loze beloften zijn zeer demotiverend. We weten dat uit eigen ervaring. Zowel omdat we zelf beloften niet nakwamen, als slachtoffer werden van een anders slordigheid (of soms kwaadwilligheid). Je kunt als beleidsteam dit euvel eenvoudig vermijden door een voortgangsccontrole in te bouwen: alle onderwerpen, juist ook pro memorie-posten, moeten elke vergadering even de revue passeren. En als het niet lukt daar snel iets op te vinden, moet je een procedure afspreken hoe en wanneer je e.e.a. aanpakt. Typisch werk voor een sekretaris overigens."

Bijbelse notities

Een belangrijk onderdeel in het boekje 'Plezier beleven aan de kerk' vormen de bijbelnotities. Aan het eind van elke notitie worden wat vragen gesteld, die wat denkwerk willen stimuleren. Ik geef weer enkele voorbeelden.

Handelingen 4:32-5:11:

In dit bijbelgedeelte gaat het over de jonge kerk. De gelovigen waren één van hart en ziel. Het leek er in de eerste gemeente op, dat er geen armen waren (zie Deut. 15:11 en Joh. 12:8). Toch is het in die jonge kerk geen hemel-op-aarde. Er zijn ook mensen als Ananias en Saffira. Al spoedig zijn er allerlei problemen. Barnabas, die zijn land verkoopt en daarmee een voorbeeld geeft aan de gemeente (Hand. 4:36) krijgt later ruzie met Paulus (Hand. 15:35). En op de eerste synode in Jeruzalem (Hand. 15:1) zijn allerlei problemen te bespreken. Het loopt allemaal niet zo lekker. Twisten demotiveren echter en de lijnen van de eerste scheuring tekenen zich af. De schrijvers wijzen erop, dat, als er dingen niet haalbaar zijn in de gemeente, dat demotivatietot gevolg heeft. En de vraag is dan: „Wat kunt u met uw kerkelijke gemeente wél bereiken? Is aan iedereen in uw gemeente duidelijk wat het doel van 'de vereniging Kerk' is? Zijn er in uw gemeente meningsverschillen over de – haalbare – doelstelling en hoe gaat u daarmee om?"

Mozes in training

In het boekje wordt verder o.a. gewezen op Mozes, die door God geroepen wordt. Maar hij moet gaan trainen. Voor elk jaar waarin hij Israël zal voor gaan in de woestijn, moet hij eerst 'stage lopen' in Midian (vgl. Hand. 7:30,36). Vervolgens moet hij worden ingeleid in Gods geheimen (Exodus 3). Daarna gaat hij het volk voor. De manager Mozes ondergaat de hitte en de kou, de honger en de dorst in de woestijn. Hij kan de klachten van het volk bij God brengen, omdat hij precies weet wat er aan de hand is. Hij is letterlijk herder en leraar. Hij wordt als herder geroepen en als leraar opgeleid. Als

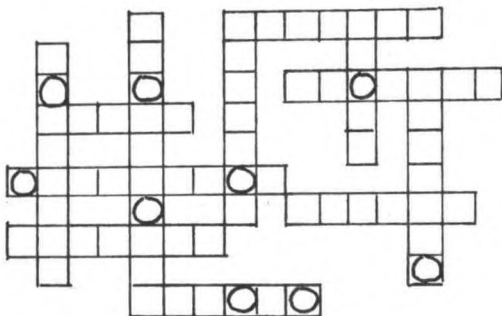

God mensen roept, wil Hij, dat geloof en verstand samengaan.
En nu de vraag. In Deut. 6:4-9 staat, dat we God moeten liefhebben met geheel ons hart, onze ziel en onze kracht. Als Jezus in Marcus 12:29 deze uitspraak citeert, voegt hij eraan toe: „en geheel uw verstand”. De vraag is: „Zou Jezus de belijdenis soms niet goed uit zijn hoofd kennen of heeft Hij hier een bedoeling mee?”
Goed om over na te denken en niet te gauw een antwoord te geven.

Puzzelhoekje

De vorige keer hebben we het gehad over het volk Israël dat een woning moest maken voor God.
Ook voor de priesters en hogepriesters werd voorgeschreven hoe de kleding gemaakt moest worden.
Bij de kleding van de hogepriester moest ook een borstschild der beslis-sing gemaakt worden. Dit borstschild werd met vier rijen edelstenen bezet, met op elke steen de naam van één van de twaalf stammen.
Kunnen jullie nu de twaalf edelstenen op de juiste plaats in de puzzel invullen?
Op de omcirkelde vakjes kun je dan vinden wat er achter dit schild te vinden was.

1. agaat	5. smaragd	9. ametist
2. robijn	6. saffier	10. kornalijn
3. jaspis	7. diamant	11. karbonkel
4. topaas	8. hyacint	12. chrysoliet

De oplossing van de vorige keer is:
1. acaciahout, 2. cherubs of engelen,
3. om draagstokken door te doen,
4. ramsvellen, 5. olijfolie, 6. 10 banen.

G. Wijkhuizen-van Vuuren, Den Helder

Wilna Smienk-van 't Hul, Haaksbergen

Positief christendom

Soms zit ik in de knoop met mijn positieve levensgevoel.
Vorige week overleed een ver familielid. Ze geloofde niet in God, integendeel, ze hoorde haar leven lang bij de 'rooie rakkers'.
Ze kreeg kanker op het moment dat haar leven een nieuwe wending nam. Laatste kind de deur uit, nieuwe woning, allerlei plannen om samen met haar man te verwezenlijken. Het eerste geplande reisje, november vorig jaar, ging al niet meer door. Ze hield het nog een tijdje dapper vol met het Moerman-dieet, maar de ziekte was te agressief. Ongeveer een jaar na de veroordeling is dan nu het vonnis voltrokken. Zonder troost het tijdelijke met het eeuwige verwisseld. We gingen naar de crematie. Er werd wat oude jazz gespeeld terwijl we naar de kist keken. De familie zat te snikken. Iedereen voelde zich ongemakkelijk. Tenslotte nam de oudste zoon het woord. Pas op het allerlaatste moment had hij besloten iets te zeggen omdat anders helemaal niemand dat zou doen. In een stuk of vier uit zijn keel gewrongen zinnen nam hij afscheid en bedankte ons. Dat was dan het einde van 62 jaar leven.
Tegelijkertijd: een vriendin in een psychiatrische kliniek. Heeft jarenlang haar problemen voor zich uitgeschoven tot het niet langer meer kon. Toen wilde ze alleen nog maar dood.
Nu probeert ze m.b.v. therapie en anti-depressiva weer een nieuw beginnetje aan haar leven te maken. Opge-lucht meldt ze dat het dwangen achter de rug is. Daaronder verstaat ze de voortdurende pogingen om een mes door haar keel te duwen.
Ze is opgevoed met het geloof maar er ging veel fout in het gezin en het enige beeld dat ze kreeg als ze aan God dacht was: de Veroordelende, de Straffende. Ze kon er niets mee en besloot dat God een gepasseerd station was voor haar.
Ik schreef haar en begon toch maar weer over de wortels van ons bestaan, het had immers geen enkele zin om over koetjes en kalfjes te praten. Wat kon ik meer doen dan haar toewensen dat ze een geloof had zoals ik: waaruit je troost en vrede kunt putten. Maar de arrogantie denk je dan tege-

lijk, ik die dat even poneer, alsof ik het recht heb om te zeggen: ik doe het beter dan jij, kijk maar eens waardoor dat komt. Nee, in alle nederigheid erken ik mijn eigen machteloosheid. Terwijl ik over elk woord nadenk, wikkend en wegend wat ik moet en kan zeggen, komt er een gebed op: stuur-mijn pen want ik kan dit niet alleen. Aarzelend doe je dan je brief op de post. Alles komt nu zo hard aan, dat weet je.

Later zegt ze dat ze zo ontzettend heeft moeten huilen om die brief en dat ik haar zo goed begrijp.
Positief christen zijn, wat houdt dat in. Dat betekent soms erg grote zorgen hebben en je zeer somber gestemd voelen. Het valt niet te verwachten dat mijn vriendin nu meteen God weer in de armen zal sluiten. Die dingen werken zo niet.
De Amerikaanse tv-predikant Schuller zegt: het belangrijkste naast het geloof is de psychologie. (Psychologie is belangrijker dan de geloofsbelijdenis.) Wat ben ik dat met hem eens. Inzicht in de zielerorselen van anderen en hen kunnen helpen, dat is waar het tegenwoordig op aan komt. God zij gedankt voor de christelijke psychologen. Schuller had het ook over positief christendom. Hij verklaarde zijn succes (ja, ja, it's a real American) uit zijn glimlach. Altijd blij op de kansel, altijd positieve dingen te melden.
De mensen willen bemoedigd worden, zei hij. Jezus vertelde de mensen niet hoe slecht ze waren maar hoe ze konden worden als hun zonden hen werden vergeven en ze als hernieuwde mensen konden leven. Dat ze de wereld konden veranderen.
„Het grootste probleem van de kerken is dat de diensten saai zijn. Kerken zouden ervoor moeten zorgen dat mensen bemoedigd en gemotiveerd worden. Iedereen heeft een motivatie nodig. Als mensen die niet in de kerk krijgen van wie dan wel”, aldus Schuller. „Wij waren de eerste Hervormde Kerk ter wereld die de traditie instelde om tijdens een dienst te vragen: draai u om, schudt de hand van iemand achter u en zeg: God loves you and so do I. Hierdoor veranderde de kerk in een vriendelijke plaats”.
Het is mij allemaal uit het hart gegrepen. Christen zijn is niet makkelijk meer, niet vanzelfsprekend.
Het is heerlijk en bemoedigend om te weten dat er een sterke God naast je staat in je leven, maar de praktijk van het christendom wordt moeilijker. Er zijn zo weinig mensen overgebleven met wie je het kunt delen. In het beste geval mag je uitleggen wat christen-zijn inhoudt, in het ergste geval moet je het verdedigen tegen de klippen op of nog erger: het wordt gewoon genegeerd. De kerk moet meer een plaats worden waar je bij kunt komen van de week die achter je ligt en nieuwe energie kunt opdoen voor de volgende. Dat moet in een sfeer van vreugde zijn. Ik bid dat God zijn armen over mijn vriendin zal spreiden en dat ik mag helpen om haar dat te laten zien.

Kerk tussen Niets en Alles

Het mooiste dat de kerk in huis heeft en dat ze vooral moet bewaren is het besef dat ze niets heeft. Zij is geroepen om over God te spreken, over het Koninkrijk dat komt en over de goedheid van het leven met God. Maar zij heeft niets van de hemelse rijkdom in eigen beheer ontvangen. Het gaat om verborgenheden, geheimen. Niemand kan ze eenvoudigweg uitdelen. De kerk predikt het heil door Woord en sacramenten. Ze staat op de markt en wijst met uitgestoken vinger naar Jezus, maar ze kan niemand het eeuwige leven geven. Ze brengt de levenswoorden ter sprake in de hoop dat de Geest oren en ogen zal openen zodat mensen gaan zoeken en vinden. Helaas wordt het Niets ook binnen de kerkmuren verdrongen. De tijd van Schortinghuis en zijn vijf dierbare Nietens ligt ver achter ons en de 155 preken die Smytegelt over 'het gekrookte riet' (Mat. 12:20,21) hield, worden alleen in Gereformeerde Gemeenten gelezen. We leggen liever de nadruk op de roeping van de mens in de wereld en op het natuurlijke leven dat voor onze voeten ligt. Maar waar de schrik voor het Niets wordt verdrongen verliest ook het Alles zijn glans. Zo wordt de kerk al te menselijk, werelds. De Paus meent woorden te kunnen spreken, die waar zijn en macht hebben. Synoden menen dat zij bij meerderheid van stemmen kunnen vaststellen wat goed is voor de kerk en dus wat de wil van God is. Bisschoppen denken te regeren. Dominees kunnen heel goed uitleggen waarom zij gelijk hebben. In de zichtbare kerk moet ook wel beraadslaagd en bestuurd worden, maar wat zijn de gronden van de overleggingen? Wil de kerk tussen Niets en Alles als een bedelares uit de hand van haar God leven of vertrouwt zij op wat zij aan macht heeft opgebouwd?

De ware kerk weet dat zij machteloos is. Ze spreekt geen grote woorden en ze oordeelt niet over iedereen. Ze heeft genoeg aan haar eigen Nietswaardigheid en ze richt zich op de toekomst waarin God Alles in allen zal zijn. Juist in die zwakheid ligt haar kracht. Beter gezegd: de erkende zwakheid is de kabel waarlangs de kracht van God wil komen. De belijdenis van het menselijke onvermogen van de kerk is structureel van aard. „Gelovigen zijn mensen die op de

Here Jezus wachten'', zei Blumhardt en hij deed in zijn onmacht een gezegend werk.

Hoe meer de kerk zich vasthoudt aan haar onvermogen, hoe vaster ze kan vertrouwen op de onuitputtelijke mogelijkheden van God. Wie kan met nul vermenigvuldigen dan God alleen? Laten de namen van mensen maar verbleken. Als de blinkende morgenster zal de naam van Jezus over ons opgaan. Laten de stemmen van de wijzen maar zwijgen, dan kunnen we de schreden van God als de wind horen ruisen in de toppen van de bomen. Dan is het de dag om op te breken en te winnen (zie 2 Sam. 5:22-25). Een bijbelse gemeente heeft in de ene hand Niets en in de andere hand Alles. Daarom leeft ze bij schuldbelijdenis en genadeverkondiging, bij smeekgebed en lofprijzing.

Dit stuk vormt het slot van een artikel, getiteld: 'Tussen Niets en Alles', geschreven door dr. C. Vermeulen in het 'Hervormd Weekblad'.

Op een duidelijke wijze wordt de positie van de kerk getekend. De kerk moet zich niets verbeelden. Want wanneer zij aan hoogmoed gaat laboreren, verloochent ze haar wezen. Kerk – Kuriaké – betekent immers: Wat bij de Kurios – de Here – behoort. De kerk is een doorgeefluik van waarden, die bestand zijn tegen de invloed van de wisselende tijden. Men moet zich als kerk goed bewust zijn waarom het ten diepste gaat, wat het geloof in God werkelijk inhoudt.

Want „als in de kerk niet helder over de kern van de zaak, het geloof in God, wordt gesproken, lijkt de gemeente op een geheelonthoudersvereniging waarvan het bestuur een stelletje zuipappen is. Zo'n vereniging is zo naar de knoppen'', aldus de hervormde Oudtestamenticus dr. B. Maarsingh.

Enschede, O. Mooiweer

Ds. K. Boersma, Moed voor de kerk.

Christelijk en Gereformeerd na honderd jaar.
196 blz., f 39,50
ISBN 9024282365
Uitg. Kok, Kampen

Roel Molemaker, Goed, mijn zuster, spreken zal ik.

Over seksueel geweld, schuld en pastoraat.
78 blz., f 22,50
ISBN 9024282683
Uitg. Kok, Kampen

Gabine Wynia, Thuiskomst van een zoekgeraakt mens.

Verslag van het gevecht, en bevrijdend proces, op zoek naar mijn identiteit.
158 blz., f 27,50
ISBN 902428287X
Uitg. Kok, Kampen

Ds. J. van Amstel, Religie en popmuziek

88 blz., f 14,90
ISBN 9071272427
Uitg. Frits Hardeman, Ede

Hans Bouma (met tekeningen van Marius van Dokkum), Geloven, een verademing.

90 blz., f 24,50
ISBN 9024282381
Uitg. Kok, Kampen/Altiora, Averbode

J.F. Schuitemaker, De prediking doordacht

107 blz., f 19,90
ISBN 9023914619
Uitg. Boekencentrum, Zoetermeer

Corrie ten Boom, Omnibus (In Hem geborgen; Onbegrijpelijke liefde; Marsorders voor de eindstrijd)

304 blz., f 24,90
ISBN 9063180586
Uitg. Novapres, Apeldoorn

Lida van der Hilst-Mater, Leven aan het Licht.

Ethiek en pastoraat rond de geboorte van een zeer ernstig gehandicapt kind. (serie: Hulpvaardig)
144 blz., f 22,50
ISBN 9024282462
Uitg. Kok, Kampen

Alie Hoek-van Kooten, Vrouw en gezondheid.

146 blz., f 23,50
ISBN 9029712007
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Jerry Bridges, Genade

Het faillissement van de mens en de goedheid van God.
239 blz., f 24,90
ISBN 9070656612
Uitg. De navigators, Driebergen/Novapres, Apeldoorn

Dr. J. Stolk (eindred.), Naar school.

152 blz., f 24,50
ISBN 9050303935
Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Bilthoven en Zeist

Tijdens de vakantieperiode (17 juli t/m 21 augustus) zullen de *middagdiensten* worden gecombineerd.

17 juli in Bilthoven, 24 juli in Zeist, 31 juli in Bilthoven, 7 augustus in Zeist, 14 augustus in Bilthoven, 21 augustus in Zeist

Aanvang diensten: 17.00 uur.

Plaats van samenkomst:

In Bilthoven: Julianakerk, Julianalaan 42, in Zeist: Gebouw Ned. Prot. Bond, Kerkweg 21.

De *morgendiensten* zullen normaal in Bilthoven en Zeist worden gehouden.

Regiovergadering te Apeldoorn

Uit het persverslag van de regiovergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken gehouden op donderdag 9 juni 1994 in de Nederlands Gereformeerde Kerk te Apeldoorn, citeren wij het volgende:

Welkom wordt geheten ds. Vrooland, die voor het eerst aanwezig is. Een speciale gelukwens krijgt ds. Schaeffer voor zijn 25-jarig huwelijk en hem wordt sterkte gewenst als voorzitter van de Landelijke Vergadering. Daarnaast wordt hij gefeliciteerd met zijn benoeming in de Theologische Studiebegeleiding.

Homosexuele gemeenteleden

Uit een van de kerken kwam het verzoek of andere kerken in de regio hier ervaring mee hadden. Hierop volgde een discussie waarbij men de desbetreffende kerk probeerde tot steun te zijn bij de weg die zij heeft te gaan.

Rondvraag der kerken

Ede: Op 18 september begint de kerk van Ede een wijkgemeente in Veenendaal. Voorlopig voor de middagdiensten. Arnhem: Vanaf 1 september worden de diensten gezamenlijk gehouden met de Christelijke Gereformeerde Kerk en ook zal dan wederzijds huisbezoek plaatsvinden. Verder zal er een advertentie geplaatst worden in Opbouw voor een pastoraal medewerker.

Persoonlijke rondvraag

Ds. Schaeffer vraagt, in verband met zijn toegenomen werkzaamheden, zijn taak als primus voor de Landelijke Vergadering terug te mogen geven. De vergadering gaat hiermee accoord. Br. G. Wever wordt in zijn plaats aangewezen als primus afgevaardigde.

Ned. Geref. Kerken van Breda en Rijsbergen

De kerkeraden hebben gezamenlijk een beroep uitgebracht op kandidaat J. van 't Hof te Slidrecht.

Onder andere(n)

Tear Fund Training in Zuid-Sudan voor 1000 evangelisten

In Zuid-Sudan is ondanks de burgeroorlog en de honger de kerk springlevend. Deze conclusie trok een delegatie, die op initiatief van Tear Fund namens de christenen in Nederland een bemoedigingsreis naar Zuid-Sudan maakte, tijdens een persconferentie op Schiphol. De delegatieleden berichten over een explosieve groei van kerken, een broodnodige training voor 1000 evangelisten in Zuid-Sudan, en het ontstaan van nieuwe geestelijke liederen.

De delegatie uitte haar zorg over de toestand in Sudan. Tijdens haar bezoek kwam zij in gebieden, waar een flinke hongersnood heerste. Schrijnende situaties ontstonden daardoor. De mensen waren duidelijk ondervoed, veel kinderen liepen met opgezwollen hongerbuikjes. Sinds maart was er geen voedseluitdeling meer geweest. Ook de apotheek van de plaatselijke kliniek was voor patiënten gesloten. De eerste mensen (voornamelijk ouderen en baby's) waren al een hongerdood gestorven. Deze situatie doet zich voor in het hele Lopitgebied (waar zo'n 40.000 mensen wonen). Het voedsel (alleen maïs) dat die dag door het Wereldvoedselprogramma van de Verenigde Naties werd uitgereikt, was duidelijk te weinig. Sommige mensen kregen helemaal geen voedsel. Delegatielid ds. W.C. Moerdijk (predikant te Nieuwegein en Voorzitter Deputaten Hulpverlening van de Christelijke Gereformeerde Kerken) zei daarover: „Wat moet ik zeggen van deze nood: de voedselrantsoenen zijn te weinig om van te leven en net te veel om dood te gaan. Dit is onmenselijk lijden.” Ds. F.H. Veenhuizen (em. predikant en voorzitter Evangelische Alliantie) voegde daaraan toe: „Ik had al veel nood op de televisie voorgeschoteld gekregen. Maar nu stond ik oog in oog met een uitgemergeld medemens, die van boombladeren probeerde te overleven. Na deze ervaring zal ik niet meer dezelfde zijn.”

Verder tekende de delegatie aan dat honger door de strijdende partijen gebruikt wordt als pressiemiddel. De ontmoeting met de in de Nieuwe Sudanese Raad van Kerken (NSCC) vertegenwoordigde kerken heeft veel indruk op de delegatieleden gemaakt. Delegatielid J. Mooij: „Wij hebben geluisterd naar een kerk, die haar plaats onder een lijdende bevolking goed heeft weten in te nemen. In de vluchtelingenkampen laat ze de voedseldistributie over aan grote organisaties, zoals het

Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR). Op het platteland verleent de kerk wel voedselhulp, en daarvoor is geld nodig. Maar de kerk kijkt verder dan naar een gevulde maag vandaag. Deze zeer sterk groeiende kerk gaat scheef groeien als er niet heel snel leiders worden opgeleid. Geestelijke noodhulp dus. Daar gaan wij als Tear Fund ook wat aan doen, naast de materiële hulp die al jaren wordt gegeven en ook nu gegeven zal worden. De NSCC gaat een training verzorgen voor zo'n 1000 evangelisten in Zuid-Sudan. Wij hopen de NSCC daarin te ondersteunen.”

Mooij sprak ook over de vele geestelijke liederen die er in deze dagen in Sudan ontstaan. Hij vertelde dat deze liederen vooral worden gebruikt om het Evangelie aan elkaar door te vertellen.

Veenhuizen vertelde dat er in 1992 in/rond het dorp Leer 9288 mensen gedoopt zijn, ondanks het feit dat er geen 'Billy Graham' aanwezig was. Het zijn volgens Veenhuizen de leken die het getuigenis van Christus doorgave en daardoor mensen winnen.

De delegatie was ook onder de indruk van de eenheid van de kerk in Sudan. Kerken werken op allerlei gebied samen. Als in één plaats een voorganger ontbreekt, gaat gewoon een voorganger uit een andere denominatie voor. De NSCC heeft de delegatie de boodschap meegegeven voor christenen in Nederland om te werken aan de eenheid van de kerk. Er wordt door de NSCC tevens volhardend gebed voor de situatie in Sudan gevraagd.

EH vult met cursussen aantal lacunes

De Evangelische Hogeschool (Amersfoort) organiseert in de tweede helft van dit jaar cursussen over onderwerpen waarop principiële bezinning nodig is en waarvoor vanuit christelijk standpunt nog geen aanbod is. Deze cursussen liggen op het terrein van de medische ethiek, de kunst, de moderne geschiedenis en de (moderne) literatuur.

In deze cursussen komen onderwerpen aan bod waarop dringend een bijbels verantwoorde visie nodig is. De EH richt zich met deze cursussen op degenen die direct of indirect met deze onderwerpen te maken hebben. Dat kunnen bijvoorbeeld werknemers in de gezondheidszorg zijn, maar ook ouders die een principieel oordeel willen kunnen vormen over hetgeen hun kinderen voor school moeten lezen.

Naast deze actuele onderwerpen biedt de EH ook meer bezinnende cursussen zoals 'Pastorale gesprekken', 'De belijdenissen van Augustinus', 'Nieuwtestamentisch Grieks' en andere.

Er is voor deze cursussen geen specifieke vooropleiding vereist. De cursussen worden gegeven in het kader van de zgn. EH-Zaterdag Academie en worden in principe gehouden op zaterdagen van 10.00-14.30 uur. Zij duren drie tot vijf zaterdagen. Meer informatie en een inschrijfformulier kan men aanvragen bij de EH, tel. 033-621731 of schriftelijk, Postbus 957, 3800 AZ Amersfoort.

Geprezen zij de Here
dag aan dag draagt Hij ons
die God is ons heil.

Psalm 68:20

Met grote dankbaarheid delen wij U mee dat op 19 juli D.V. onze ouders en grootouders

DIRK ARIE LAGEWAARD
en
JANNIE LAGEWAARD-OOSTERMAN

herdenken dat zij 50 jaar geleden in het huwelijk zijn getreden.
In vreugde en verdriet was de Here hen nabij.

Sommelsdijk:	Cor en Margreet Zuidwijk-Lagewaard Jannette en Ron
Raamsdonksveer:	Nico en Marja de Kruif-Lagewaard Nico, Marieke en Peter, Martijn
Dordrecht:	Ad en Jannie Kleingeld-Lagewaard Machiel, Hannah, Theo, Lisa
De Bilt:	Wouter en Tonnie Hardeman- Lagewaard Hans, Matthijs, Hilde
Woudenberg:	Sjaak Lagewaard Wim Lagewaard †
Enschede:	Wessel en Gerda Thijs-Blokhuis Arnoud, Petra, Sander
Schiedam:	Geert en Truus Schuur-Lagewaard Tim
Rotterdam:	Hilde Lagewaard en Gert ter Meulen
Heerde:	Dick en Hannah Lagewaard-van Huet Lindeman Thirza, Anne Eva

Het adres van onze ouders is:
Dirk Schäferplein 109
3122 EE Schiedam

„Vertrouw op God in Jezus Christus Zijn Zoon, onze Heer”

Na veel moeilijke jaren is rustig ingeslapen mijn lieve man, onze vader en pake

BEREND DAM

Twijzel, 5 april 1926 Wageningen, 4 juli 1994

Wageningen:	Jans Dam-Bakker
Culemborg:	Jenny N. Dam en Adriaan J. Haartsen
Dresden (BRD):	Gosse F.A. Dam en Katrin Köhler
Almere:	Nico R. Dam en Astrid Dam-Gunters Lucia
Bennekom:	Atty J. Vierbergen-Dam en Jasper A. Vierbergen Myrthe Anne

Van der Waalsstraat 1, 6706 JL Wageningen

De begrafenis heeft 8 juli plaats gehad op de Gemeentelijke Begraafplaats te Wageningen.

1 Cor. 15 vers 58

De kerkeraad van de Nederlands Gereformeerde Kerk Enschede-Zuid geeft U te kennen dat de Here heeft thuisgehaald onze broeder

FREDRIK JAN NIJENBOER

op de leeftijd van 85 jaar.

Dankbaar gedenken wij de zorgvuldigheid en trouw waarmee hij zich vele jaren van zijn leven als ouderling en lid van de commissie van beheer voor onze gemeente heeft ingezet.

De Here trooste zijn vrouw.

Namens de raad,
J.M. Mudde, predikant
G.J. Tiemens, scriba

En Hij zal alle tranen van hun ogen afwissen, en de dood zal niet meer zijn, noch rouw, noch geklaag, noch moeite zal er meer zijn, want de eerste dingen zijn voorbijgegaan. En Hij, die op de troon gezeten is, zeide: Zie, Ik maak alle dingen nieuw. Schrijf, want deze woorden zijn getrouw en waarachtig.

Openbaring 21:4 en 5

In Christus ontslapen onze vader en opa

PETRUS DOMINICUS DE BLOCK

weduwnaar van Maria Kole

in de leeftijd van 81 jaar.

J. de Block
A.H.C. de Block-de Koning Ingrid, Debora
I.J.A. de Block Ronald, Thessa
A.J. Scheek-de Block L.M. Scheek Leanne, Tim, Peter

Zoetermeer, 1 juli 1994

Gondelkade 30

Correspondentieadres:

Hoekerkade 88

2725 AM Zoetermeer

De begrafenis heeft 6 juli 1994 plaatsgehad op de Algemene Begraafplaats, Varenlaan 27 te Ermelo.

Want ik ben verzekerd, dat noch dood noch leven, noch engelen noch machten, noch heden noch toekomst, noch krachten, noch hoogte noch diepte, noch enig ander schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onzen Here.

Romeinen 8:38 en 39

JAN VAN 'T HOFF

* 3 maart 1914

4 juli 1994

Na een kort hevig ziekbed heeft God Thuisgehaald mijn lieve bijzondere man, onze vader, grootvader en overgrootvader, broer, zwager en oom. Hij was een zeer zorgzame vader voor zijn kinderen en kleinkinderen en voelde zich gelukkig temidden van hen. Zijn leven was dienen.

Schiedam:	J.P. van 't Hoff-Vermeiden
Hoevelaken:	Ruth en Daan Jacomine, Gerjan, Theanne, Daniëlle en Peter, Wilmar, Christoph

Apeldoorn:	Arie en Ada Annelies en Maarten Eline, Loes Arieke en Hilbert, Rutger-Jan, Pieter
------------	---

Zeist:	Jan en Yolande Bart Jan, Lisanne, Irene
--------	--

Hoogvliet (Rt.):	Geert en Wim Marianne, Ellen, Bas, Inge
------------------	--

Noordwijk:	Koos
Duiven:	Els en Jan Marlies, Iris

Drachten:	Johan en Sita Tom, Anne-Wieke
-----------	----------------------------------

Schiedam:	Henny en Rik Suzanne, Johan
-----------	--------------------------------

Havendijk 287
3214 ED Schiedam

De begrafenis heeft zaterdag 9 juli plaatsgehad op de gemeentelijke begraafplaats 'Beukenhof' te Schiedam.